

CSALÁDI REGÉNYTÁR

ESZTER

◉ ◉ ◉ IRTA ◉ ◉ ◉

X... GRÓFNŐ.

II.

A Szent-István-Társulat kiadása

Családi Regénytár.

A katolikus művelt közönségnek egy régi vágyát teljesítette a *Szent-István-Társulat*, midőn *Családi Regénytár* cím alatt új vállalatot indított, mely a maga nemében egyedül álló hazai irodalmunkban. Regényeket és elbeszéléseket nyújt e vállalatban, a legjelesebb hazai és idegen katolikus íróktól, de csak oly műveket, melyek a kath. szépirodalom minden követelményének megfelelnek: kiváló irodalmi beccsel bírnak, de egyszerűen tiszta erkölcsi légkörben mozognak s valódi keresztény fölfogást tükröznek vissza. Valóban égető szükség is van arra, hogy a katolikusoknak oly szórakoztató olvasmányaik legyenek, a melyek sem hitüket, sem erkölcsüket nem sértik; melyek szellemüket gyönyörködtetik, de harmóniában is vannak katolikus világnézetükkel és erkölcsi fölfogásukkal. Ezért reméljük, hogy a *Családi Regénytár* kedvező fogadtatásra talál a katolikus olvasóközönségnél, melynek pártolása csak ösztönzésül fog szolgálni a minden áldozatra kész *Szent-István-Társulatnak*, hogy ez új vállalatát minél szélesebb alapokon fejlessze.

A *Családi Regénytár* 10 íves kötetekben jelenik meg, az egyes kötetek ára csinos angolvászonkötésben csak egy korona. A *Családi Regénytár* kötetei megrendelhetők a *Szent-István-Társulat* könyvkiadóhivatalában (Budapest, VIII. ker., Szentkirályi-utca 28. sz.), valamint minden fővárosi és vidéki könyvkereskedésben.

A „Családi Regénytár”-ból

megjelentek:

- I. és II. kötet.
Germaine eszménye. Regény. Irta *Montal Mária*. Fordította *Szentannai*. — *D'Arbout* ezredes három párbaja. Elbeszélés. Irta *Beugny d'Hagerne*. Fordította *dr. Rada I.*
- III. kötet.
Utak az életben. Elbeszélések. Irta *Cyprían*.
- IV. kötet.
Filemon ezredes. Elbeszélés. Irta *C. De Lamiraudie*. Fordította *A. Vilma*. — *Hol a boldogság?* Elbeszélés. Irta *Minna Canth*. Finnből fordította *Bán A.*
- V. és VI. kötet.
Eszter. Eredeti irányregény az alkoholizmus ellen. Irta *X. . . grófnő*.
- VII. és VIII. kötet.
Éliane. Regény. Irta *Graven Agostné*. Fordította *dr. Rada I.*
- IX. kötet.
Rajzok a kuruczvilágból. Irta *Kincs István*.
- X., XI. és XII. kötet.
A vértanú szellem. Történeti regény. Irta *Filó Károly*.
- XIII. kötet.
Úgy a mint volt. Elbeszélések. Irta *Büttner Julia*.
- XIV. kötet.
A Mária-kép. Elbeszélés. Irta *Buol M. Ford. Sziklay János*.
- XV. kötet.
Anyaföldön. Elbeszélések. Irta *Andor József (Cyprían)*.
- XVI. és XVII. kötet.
Don Luis Coloma elbeszélései. Spanyol eredeti után fordította *Jándi Bernádin*.
- XVIII. kötet.
A kékruhás asszony. Irta *Csapodi Istvánné*. — *Psyche lámpája*. Elbeszélés. Irta *Léon de Tinséau*. Fordította *A. V.*
- XIX. kötet.
Hricz és az úrfi. Elbeszélés. Irta *dr. Franko Iván*. Fordította *Zsáthovics Kálmán*.
- XX., XXI., XXII. és XXIII. köt.
A leánymamák fia. Vig regény. Irta *Kincs István*.
- XXIV. és XXV. kötet.
A hiábavaló gazdagság. Irta *Jeanne Mairet*. Francia eredetiből fordította *dr. Rada István*. — *Az utolsó betét*. Elbeszélés. Irta *Mrs. Bartle Teeling*. Angolból fordította *G. M.*
- XXVI. kötet.
Falusi történetek. Elbeszélések. Irta *Vértésy Gyula*.
- XXVII. kötet.
Az ezer tő országából. Finn elbeszélések. Finn eredetiből fordította *Bán Aladár*.
- XXVIII. és XXIX. kötet.
Budai históriák. Irta *Tarczai György*.
- XXX. kötet.
A Karassó mellől. Elbeszélések. Irta *Neumayer K. Dezső*.
- XXXI. és XXXII. kötet.
Két világ között. Regény. Irta *Andor József*.
- XXXIII. és XXXIV. kötet.
Masolino. Regény Zsigmond király korából. Irta *Tarczai György*.
- XXXV. és XXXVI. kötet.
Küzdelmek. Olasz regény. Irta *Enrico Castelnovo*. Ford. *M. Hrabovszky Julia*.

CSALÁDI REGÉNYTÁR.

ESZTER

EREDETI IRÁNYREGÉNY KÉT KÖTETBEN

Irta

X... grófnő

II.

Budapest

A Szent-István-Társulat kiadása

(VIII., Szentkirályi-utca 28.)

STEPHANEUM A SZENT-ISTVÁN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28a.

XII. FEJEZET.

MUNKÁBAN.

Közben a férfiak is dologhoz láttak. A plébános megnyerte az ügynek a tanítót és a kántort, mindkettő jóra való ember, kiknek feje az egészséges eszméket könnyen bevette. A környékbeli egyik plébános vasárnaponként átjárt, hogy különféle tárgyakról tartson előadást — és a dolog sikerült, szívesen hallgatták.

Az egyesület tagjai csupán arra kötelezték magukat, hogy a pálinkától tartózkodnak; fogadalom, eskü nélkül, tisztán becsületükre volt hagyva, hogy ha kötelességüket megszegik, többé nem jönnek vissza. Különben is az e fajta bűnt nem igen lehet sokáig eltitkolni.

Megengedték nekik a bort, sört. Hidváry pedig Ausztriából almabort hozatott, azzal a mellékcéllal, hátha eszükbe jut gyümölcsöst ültetni, melynek unokáik jó hasznát veszik anélkül, hogy pénzükbe vagy fáradságukba kerülne s mely különösen elkelne ott, hol a szőlők kipusztultak.

Adtak nekik kávé és különféle szörpöket is; hadd lássák, mi ízlik s mivel lehetne őket leginkább magukhoz édesgetni. Kezdetben bizony csak tapogatózás volt mindez. Mindjárt az első hetekben több elpártolás történt, a mi csüggesztő hatással jár. De Vértes, a derék lelkész, nem hagyta magát egykönnyen visszajeszteni. «Haladni, mindig előre haladni», ezt mondogatta, amint jó öreg hitoktatójától tanulta. És ő haladt előre, megelégedve a legcsekélyebb sikerrel is. Ha hat kilépő helyett két derék új tag akadt — ő boldog volt.

Azonban Elemér sem maradt tétlen. Útja elején zavart, szórakozott, merengő volt ugyan, de mihelyt munkához látott, erélye visszatért s néhány hét múlva, mely alatt az országot összejárta, a következő levelet intézte a plébánoshoz:

«Kedves Barátom!

Ha hallgatásom talán nyugtalanított: gondolom, ez a levél meg fog győzni, hogy időmet nem vesztegettem el. Minden kezdet nehéz, kivált ilyen ügyben, minő a miénk, mely az érdekeltek előtt aggodalmas kérdéseket támaszt. Mindazáltal örömmel mondhatom, hogy találtam férfiakat, kikre számíthatunk, és pedig jóformán az országnak mind a négy táján. Mindenik igéri, hogy előmozdítja az ügyet, nemcsak a saját lakóhelyén, hanem a környéken is. E derék férfiak körül tehát, kik

«Mértékletességi szövetségünkbe» beléptek, apró zónák fognak alakulni.

Azt hiszem, több orvost is megnyerek, a kiknek helyén van az eszük és a szívük. Remek statisztikai adatokat kaptam tőlük a téboly esetei, a részegség örülete, a hülyeség és különféle elsatnyulások felől, melyekből a katonai szolgálatra való képtelenség származik ama vidékeken, hol a pálinka uralkodik, hol az iszákos szülők e szomorú örökségeket hagyják gyermekeikre.

Barátom! Megborzad az ember, mikor mindezt maga előtt látja; de éppen minden emberi fogalmat meghalad az a — talán szándékos renyheség és hanyagság, mely palástolgatja ezt a kérdést, bár főbenjáró fontossága van!

Igyekeztem érintkezésbe jutni nagyobb városaink rendőrfőnökeivel is. Mily szomorú kép tárul az ember elé itt is. Mennyi többé-kevésbé súlyos bűn, vétség, de mely mind súlyos, ha azok számát s az erkölcsi romlásnak azt a mértékét vesszük, melyet jeleznek s melynek szülőoka az iszákosság.

Érdemes volna földeríteni a kérdést: vajjon a részegség öntudatlan állapotában elkövetett bűnök nem kellene-e szigorubban büntetni, mint ahogy nálunk teszik — vagy, a ki elköveti, szándékosan juttatta-e magát abba a helyzetbe, mely oktan gyermekké süllyeszti? Ha itt talán az igazságtalan-

ságnak némi árnyalata mutatkoznék, azt hiszem, igazolná ezt az a kedvező valószínűség, melyet a bűn kerülésére nézve a szigorúbb büntetésből származó erkölcsi fék biztosítana.

Ha már az erkölcsi féket fölhoztam, engedd meg főlemlítenem a Dániában dívó szokást, melyet én kedélyesnek, de a mellett teljesen igazságosnak és méltányosnak tartok. Talán azt fogod rá mondani, a mit eszméimről a büntető igazságszolgáltatást illetőleg gondolsz, — azonban ime a tény:

Dániában minden részeget, a kit az utcán talál-
nak, kocsira tesznek, beviszik a rendőrségre, hol bezárják, míg kialuszsza mámorát, aztán hazaszállítják, hogy mindjárt újra ne kezdje az ivást.

Azután — és Hamlet hazájában a rendszer eredetisége ebben áll — a korcsmárosnak, kinél a bűnös az utolsó pohár bort, sört vagy pálinkát itta, büntetés terhe alatt meg kell fizetnie vendége kocsikázásának költségeit s ezek a költségek néha elég jelentékenyek arra, hogy érzékenyen vegye. Ha a korcsmáros kétszer áthágja a szabályt, elveszti a kimérés jogát, az üzletét becsukják.

Némileg ebben az irányban akarunk működni mi is, úgy-e bár? Addig is jegyezgetek mindent, mit az orvosoktól és rendőröktől hallok, sőt apró statisztikai kimutatásokat is kezdtem már jegyzeteimből összeállítani azzal a szándékkal, hogy közzé-

teszem, de jobban megfontolva rájöttem, hogy ez csak idő- és pénzvesztegetés volna. Mert mi sem unalmasabb ezen a világon, mint a statisztika — természetesen kivéve azokat, a kik tanulmányozzák e tárgyat. Az ilyenek pedig ritkák s az én drága röpiratomat bizonyosan nem olvasná senki.

Nem; egészen máskép kell nekünk a mi közönségünkhöz férnünk — és pedig előszóval: előadásokat kell tartanunk külön a népnek, külön a műveltebb osztályoknak. Orvosokra van szükségünk, a kik vállalkoznak arra, hogy népszerű orvosi oktatásokban megismertessék a szeszes italokkal való visszaélés természetes veszélyeit.

Ez talán terjeszteni fogja a tüzetesebb tájékoztatót, átviszi a köztudatba azokat az elemi dolgokat, melyeket a szegény ma nem tud, mert mindent megtesznek, hogy ne is tudja.

Meg kell őt tanítani, hogy az életét rövidíti! (Tanúsítják az angol biztosító-társulatok, melyek a szeszes italok élvezetét életbiztosításaiknál bezzeg számbaveszik.) Meg kell tanítani a dolgozó népet, hogy munkaerejét csökkenti, hogy satnya, beteges, hülyé gyermekei lesznek, ő maga pedig a bolondok házának útját járja.

Jó volna a népiskolák tanítóit is utasítani, hogy a zsenge kor fölfogásához mért némi oktatással igyekezzenek növendékeikben félelmet, borzadályt

ébreszteni ama szervi bajok iránt, melyeket az ital idéz elő.

E népszerű orvosi előadások oly nagy fontossággal birnak előttem, hogy már föl is kértem két orvost, a kiket mértékletességi egyletünknek megnyertem, sziveskedjenek az előadó részére anyagot összejegyezgetni.

A mi e fontos személyiséget illeti, elgondolhatod, kedves barátom, mily buzgalommal kutatok utána, s egyletünk minden tagjában fürkészem, nem rejlik-e benne az az ember, ki szemem előtt lebeg, az az előadó, az a népszerű szónok, a kit keresek. Még eddig nem volt erre elég időm, de bízom hozzá, hogy meglelem.

Nálunk könnyen járja a beszéd, szónok akárhány akad, miért ne képezhetnénk ki egyet a magunk céljára? Addig is összeütök valamit, a mit, mielőtt a képzeletemben élő szónokra rátalálok, magam szándékozom föltálatni. Szegényes lesz, tudom, de ügyünk érdekében előttem az a fő, hogy ne vesztessük az időt. Addig üssük a vasat, míg meleg, most van kedvünk a dologhoz, hát csak rajta!

Hogy pedig a magasabb körökben, hol a hatalom van, hangulatot keltsünk törekvéseink iránt, azt vélem: két fő kérdésre kell irányozni erőnket;

1-ső a szesznek finomítása és a kimértnek szigorú megvizsgálása, hogy így megakadályozzák vagy megbüntessék az egészségtelen, mérgező anyagoknak, például a vitriolnak hozzákeverését, mi arra van szánva, hogy a pálinka élvezetét elősegítse. És itt azt tartom, nem is kellene egyéb, mint biztosítani az érvényben levő törvények végrehajtását, melyeket csalárdul kijátszanak.

2-ik a kimérés korlátozása, — nehéz dolog, mely csak lassacskán haladhat előre. Talán majd azt akarják elhíttetni velünk, hogy e fölforgatást megsínyli az ipar, de ez nem igazságos beszéd. Az állam és a pálinkamérő talán veszteni fog vele. Csakhogy az állam, melyre, azt hiszem, nem mondok sokat: polgárainak jóléte van bízva, — az állam nem gazdagodhatik ilyen módon anélkül, hogy súlyos bünt ne kövessen el.

Nem, sem a korcsmárosnak, a ki mérgez, sem az államnak, mely a mérgezést tűri, nincs jogalapja velünk szemben, azért mi nyugodtan haladunk is a magunk útján.

Egyrészt egészségesebbekké akarjuk tenni a pálinkát és a többi szeszes italt is, másrészt csökkenteni akarjuk a korcsmák számát, ez pedig megtörténhetik minden fölforgatás nélkül.

Mértékletességi egyleteinket meg, úgy-e édes barátom, nem tekintjük tökéletes eszköznek, mely

gyökerestül kiirtja a bajt? És ezt hangsúlyoznunk kell, mert nem akarjuk, hogy agyrémek után futó bolondoknak tartsanak.

A «mértékletesek» csak zászlótartóink lesznek. Csak jelzik az eszmét, föltüntetik a különbséget és a hasznót, mely az önmegtartóztatással jár; szép csendesen beoltják azt az eszmét a tömegekbe, mint ellenszert, mint fertőztelenítő anyagot, a hogy járvány idején a baczillust szokás.

A mértékletességi egyletek kétes, bizonytalan hatása felől nem ringatom magamat ábrándokban. Itt keletkeznek, amott elenyésznek, már a minő lesz a vezérletük. A legfontosabb az, hogy álljon fölötük egy magasabb igazgató-erő, mely ne engedje azokat mindenütt föloszlani, mely szüntelen újabb központokat hozzon virágzásba s mely érvényesítse befolyását minden, a nép jólétét előmozdító s ahhoz fűződő gyakorlati kérdésben.

Ezt a mozgalmat folytonosan ébren kell tartani az igazgató-erő által; ezen igazgató-erővé pedig a mi «mértékletességi szövetségünk»-nek kell válnia.

Sokat mondhatnék még, de levelem máris hosszúra nyúlt. Ide zárom azoknak névsorát és címét, a kik kötelezték magukat, ide azok nevét is, kikre hatni akarnak. Amint látod, szép számmal vagyunk!

Azt hiszem, nemsokára visszatérek Hidvárra, hogy részletesebben beszámoljak. Addig is szíves szeretettel maradok igaz barátod Cserey Elemér».

Vértes, miután elolvasta a levelet, sietett azt közölni Hidváryval, kit szobájában dolgozva talált.

— Ugyan kérem, nem hagyhatná nálam — kérdé a plébánost. — Most el vagyok foglalva s szeretném kedvemre, nyugodtan olvasni, mikor senki sem háborgat.

— Igaza van nagyságodnak, ez a levél megérdemli a figyelmes átolvasást — s távozott a kastélyból, gyorsan haladva, elmélyedve, mind csak azt forgatva eszében, mit az imént olvasott.

Hidváry kibontotta a levelet, végig pillantott rajta s a szomszédszobában lépteket hallva, egy levélnyomót tett rá s kiment tisztjével beszélni, ki reá várakozott.

Ezalatt Nyárfay a kertben a plébánossal találkozott. Elgondolkozó, szórakozott arcán észrevette talán, hogy valami komoly dolog adta magát elő, a mit érdekes lenne kifürkészni. Meglehet, mert fölhaladt az erkély lépcsőin azzal a szándékkal, hogy rokonát kikémleli. A könyvtárba nyíló ajtót nyitva találva, bement, a szobát üresen találta, de a melléktéremből behangzó beszéd jelezte, hogy a háziúr el van foglalva.

Nyárfay éppen letelepedni készült, hogy vár,

mikor szemei az íróasztalon heverő nagy borítékra estek. Első pillantásra fölismerte a Cserey írását s ellenállhatatlan kíváncsiság fogta el, hogy fölemelje a papir-nyomtatót, mely alól kilátszottak az ugyanazon kézzel írt sorok végei.

Hallgatózott egy kicsit, vajjon odaát sodrában van-e még a beszélgetés, aztán mikor efelől biztos lehetett, föltette az orrcsiptetőjét, kibontotta a levelet és olvasni kezdte.

És hála a Hidváryné köszvényének, mely miatt az ajtók elé spanyolfalakat rakosgatott, kedvére olvashatott, mert ha nyílik is az ajtó, van ideje a levelet visszatenni és elillanni. Egész kényelmesen olvashatott tehát s mikor bevégezte, kisompolygott. Ez volt a legokosabb.

Pár percze rá Hidváry ott találta elhelyezkedve az erkélyhez erősített messzelátó mögött, amint lábait szétterjesztve s kezeit térdére támasztva, feszült figyelemmel követte az országúton haladó kocsit.

Hidváry azt hitte, no ezt most ugyancsak megijeszti, ha erősen megrázza vállait.

Csakugyan elég jól adta az összerezzenő ijedelmet s tettetett nevetéssel kísérte a Hidváry szívből-fakadó kaczagását, ki büszkének látszott, hogy tréfája pompásan sikerült. De Nyárfaynak, míg csak együtt voltak, ki nem ment a fejéből az imént

olvasott levél s némi erejébe került elrejtteni, hogy másutt jár az esze.

Hiszen ez most már egészen komoly dolog! Míg mindabban, a mi körülötte történt, csak olyan gyermekes érzélgést, emberbaráti sportot látott, megelégedett azzal, hogy lemosolyogta barátait s mulatott rajtuk, mikor néha elcsavarta érveiket fogós kérdéseivel, melyekben meg-megvillant a gúny.

De ma azt látja, hogy igazi mozgalom indul. Az ország különböző részeiben akadtak komoly férfiak, kik a szövetségbe beléptek! A «szövetség» szótól egészen meghökkent. Ez hát már kész szervezet, rendszeres működés, melyet olyan emberek fognak intézni, a kik értének hozzá és a kik szilárd akarattal fognak bele! A levélhez csatolt névjegyzék eléggé bizonyítja!

Számot sem igen vetve azzal, hogy mikép fog ő reá magára leütni az ellenség — érezte, hogy ez a mozgalom ha erőre kap, utóvégre is hógörgeteg lesz és elborítja az ő számításainak területét. Képzetele csakúgy nyargalt, száguldott ebben az irányban s nógatta, hogy nyissa föl azoknak a szemét, a kik az ő pártfelei, mert közös az érdek, s mi több: a befolyás, a hatalom!

De volt még Hidvárott a «mértékletesség»-nek két gonosz, ádáz ellensége: Mayer Ábrahám, a

korcsmáros és a keresztény uzsorás, — e két ember, kiktől a plébános tartott.

Egyben-másban értették már egymást, de most összefogtak, mint két hatalom! Szövetségre léptek, támadó-, védő-, kémkedő- és orvszövetségre, áskálódva, alattomban dolgozva mindenik a maga czinkosaival, vagy a kik hajlandóknak mutatkoztak azokká lenni, azzal beszélve tele a fejüket, hogy az egész csak fogás, szép szín alatt más célra akarják kicsalni pénzüket.

Sikerült is nekik többeket elriasztani.

Nyárfay Jenő nem maradhatott távol e mesterkedésektől; az ő érdekei azonosak voltak az uzsoráséival. Sőt érett megfontolás után úgy találta, hogy ha e két czinkostárs furfangjának élesztésére időről-időre néhány bankjegyet föláldoz — azzal ő éppen nem jut koldusbotra. Jól elhelyezett pénz az; ez a gondolat megédesíté az áldozatot, kivált mikor látta, hogy a két rókának sikerült néhány tagnak kívánczót elijeszteni.

De a dologban az volt a legkomolyabb, hogy fővárosi czimboráikkal is összesúgtak, vádolni kezdték az alakuló egyesületet, mint az iparra veszélyes vállalatot. A lapokban apró cikkek jelentek meg. Hidváry föllobbant s mindannyiszor tollat fogott, hogy válaszol, de a fiatal plébános higgadt ítélete mindig visszatartotta.

— Uram, jobb, ha nem adunk reá semmit, tegyünk úgy, mintha föl sem vennők; a felelettel csak nagyobb súlyt adunk neki; hagyjuk!

Hidvály eldobta a tollat, széttépte az érdes választ, de meg kell vallanunk, hogy ezalatt mindig nem a legbarátságosabb szavakat szórta az ellen-séges banda felé.

Mindazáltal, ha plébánosának okos tanácsára letette itt, annál élénkebben perczegtette tollát más irányban. Érintkezésbe lépett azokkal, a kiket Cserey Elemér olyanokul jelzett, hogy hajlandók s helyzetüknél és befolyásuknál fogva alkalmasak elő-mozdítani az ügyet — s az előszoba falára függesztett levélszekrényke naponkint csakúgy nyelte a fontos leveleket.

Azonban a kedves rokon sem vesztegette idejét s míg Hidvály a maga ügyeivel tömte a szekrény-két — ő is ugyanannak gyomrába dobálta leveleit, melyek arra voltak szánva, hogy megghiusítsák a vállalkozást.

Sőt, mikor egyszer a Hidvály vállain keresztül több olyan címet olvasott, a melyek nyugtalanították, szörnyű kedve támadt feltörni a levélszekrényt. Jaj! Milyen öröme telt volna benne! És aztán milyen időnyereség volna (neki oly drága volt az idő), hisz e levelek hatását ellenkező tudósításokkal kellett megsemmisítenie!

Mint a fekete kávé felfüggeszti bizonyos orvos-ságok hatását, a Nyárfay leveleinek úgy kellene ellenszerűl szolgálni. De biztos-e az eredmény? A pénz-ember, a ravasz számító néha nagyon nyugtalan volt s a szekrény feltörésének gondolata ugyan kísértgette, mégis, mint okos ember, csak abbahagyta.

XIII. FEJEZET.

ÁRMÁNY ÉS GYŐZELEM.

Cserey Elemér csaknem bevégezte körútját az országban s még mindig hevert a zsebében egy át nem adott levél, mely sorát várta. Véletlen volt, szándékos volt, hogy ez a levél utóljára maradt?

Ha magát megvizsgálni, bensejében szemlét tartani akart volna, bizonyosan talál ott valami csaknem öntudatlan, ösztönszerű dolgot, mely gondolatait Hidvár felé terelte s mely a logika hajthatatlan törvényei szerint visszariasztotta attól, hogy ezt a levelet kézbesítse.

És míg egész buzgalommal szentelte magát a nagy munkának, az egylet megalakításának, az az ösztönszerű valami észrevétlenül mindig ott lap-pangott benne ama napig, addig az óráig, mikor papirjait rendezgetve s a következő napokra terve-

ket szövögetve — a Szalatnaynak címzett levél kezeibe akadt.

Mintha villany-áram szaladt volna végig rajta ; tovább nem lehet halasztani, ezt a levelet is át kell adni, végre csak rákerült a sor. Már pedig ezt a levelet átadni annyi volt, mint szembeállni azzal a fiatal leánynyal, kiről a nagynénje beszélt, s eszébe jutottak a Széchyné szavai, oly anyai élénk vágya, hogy őt valahára házasnak lássa, — eszébe az árvára halmozott dicséretei.

E gondolatokat, melyeket az a kis villany-áram vert föl, Cserey Elemér olyan mozdulattal kísért, a melynek talán semmiféle lélekbuvár vagy élettan-tanár nem fogja magyarázatát adni, de mely rendszeren eme gondolathoz fűződik: Hogy eviczkélek én ki ebből?

Elemér is azt tette, a mit öntudatlanul szoktak s míg a világ áll, fognak tenni a zavarba jutott emberek, — fölemelte a kezét s a füle tövét vakargatta. Sőt pár pillanatig folytatta ezt a műtétet, mintha onnét kellene kikotorásznia azt, a mi a hinárból kiszabadítja.

Azt kell hinnünk, hogy a műtétnek megvolt a hatása, s az élettan-tanárnak talán sikerülni fog azt kimagyarázni az agy-működést fölébresztő kis massageból, — mert Elemér magát rögtön elhatározva azonnal fölkel s rendezgetni kezdte holmiját.

Másnap Somogyban volt Szalatnaynál s több napig szándékozott ott maradni, föltéve, hogy a háziúr oly élénk érdeklődést mutat az ügy iránt, a melyet ki kell aknáznia. Némi aggodalma volt efölött, — mert a háziur emberbaráti buzgalma alatt mintha rejtett volna valamit, a mi őt, Elemért feszélyezte. De ha már nekiindult, csak haladt a lejtőn, melyet oly szépen elegyengettek neki.

És mert kis városokban tudnak mindent, közbeszéd tárgya minden jóval előbb, hogy a dolog megérezt volna vagy csak léteznék is, — a környék már tele volt, hogy Cserey Elemér a Szalatnayék árvájának örülten udvarol. Már azt is tudták, hogy Szécsyné ezt a házasságot nagyon óhajtja; a lányka családjára nézve pedig nem remélt szerencse az olyan fiatal ember vendég, a kit nagynénje, nevelő-anya úgyszólván küldött és a ki az első naptól kezdve alig hagyta el többé a házat.

A Závory-lányok, kik mindenről értesültek, lelkesedéssel fogadták a hírt. Milyen édes lesz, ha azt mondhatják Gizellának, hogy hiú ábrándokban ringatja magát s jobb lesz az ő bátyjokra fordítania figyelmét, arra a szegény kis vigyorgó ficzkóra, kit az egész mult idény alatt a legszebb reményekkel kecsegtetett.

Vajjon Ilka a Katival folytatott beszélgetésből vonta-e le ezeket a következtetéseket, mikor az Anna-bálon ruháját varratta be vele? Hej, ha Kati megsejti a fondorkodást, tűje fegyverré válik — és szúr, vérig szúr vele abba a vipera testbe! Mint a nép gyermeke, a maga falusi módja szerint állott volna bosszút, kéjelegve benne, hogy tettel fejezheti ki megvetését, gyűlöletét!

De bizvást föltehetjük, hogy Ilka a becsületes leányból úgy csalta ki úrnője titkát, hogy észre sem vette szegény. Annyi bizonyos, hogy a Závory leányok előtt tisztán állott minden. Elemért tehát be kellett feketíteni minden áron, ez testvéri kötelesség volt, hogy az ő kedves Laczijok javára bilentsék a mérleget.

Hidváryné nem szívesen látta a fiatal Závory hitegetését, követartását, de férje, ki a helyzetnek csak külső körvonalait vette szemügyre, kedvezett a dolognak. Ő nem búvárkodott a lelkekben, mint a felesége a maga női ösztönével — ő csak azt látta, hogy a fiatal Závory derék becsületes gyerek, a kire egyik nagynénje után a Hidvárral határos kis birtok néz.

Az édes atyát megejtette az a gondolat, hogy Gizella mindig közelében legyen. Ha, mondá nejjének, máshoz megy, ki tudja hova viszi! Ez derék fiu, nem valami lángész, az igaz, de

ha itt mellettök vagyunk, majd eligazítjuk a dolgukat.

Így került Gizella atyjának kissé megfontolatlan szeretete és két barátnőjének fondorlatá közé.

Ezek gyakran ellátogattak ez őszön Hidvárra, néha fivérökkel, néha maguk, de mindig azzal a macska modorral, mely hízeleg, bársony kacsókkal simogat oly szeliden, oly enyhén, oly gyöngéden, hogy Gizellát befonták barátnői és sűrű látogatásaik egész szükségletté váltak nála.

Az volt a fortélyuk, hogy a saját hálójában fogják meg az embert. Míg Gizella csak piperével törődött, ők látták el tanácsosai a divat-minták felől, a legművészibb ízlés felől, melyek a maguk nemében csakugyan szép számba mentek. De mióta ezek iránt közönyössé lett, más gyarló oldalát ostromolták, az ingyenczkedést, itt is volt tennivaló! Kuglerczukorkák, apró, de szaporán meg-megjelenő doboz-kákban és mindig friss czukorkák, — aztán bizonyos saját készítményű különleges sütemények, melyek után Gizella bomlott.

És mily diadalmas tekintettel nézett össze a két nővér, mikor Gizella azokat a czukorkákat szopogatta, ropogtatta s rózsás körmű csinos hegyes ujjacskáival egyenkint élvezettel szedegette ki a dobozból, bele-belepillantva: nincs-e az alján valami még édesebb meglepetés?

Felhasználtak egy ilyen pillanatot, mikor azt hitték, hogy a kis inyencz az övék, az ő befolyásuk alatt áll, mintegy az általuk föltalált hipnózis alatt — s szellőztetni kezdék a somogyi pletykát.

— Hallottad Gizella a legfrissebb újságot — kezdte Ilka.

— Ugyan minő újságot? — szólt Gizella közönyösen.

— Hát, hogy Cserey nősülni fog. Egy somogyi árva lányt vesz el, az első látásra megszerették egymást.

— Hátha csak pletyka az egész? — szólt közbe Marcsa.

— Nem — felelt Ilka — teljes valóság, már jegyben járnak, sőt a kelengye is meg van rendelve Budapesten, a ruhák Árvaynál, a fehérneműk Mösmernél.

Gizellának torkán akadt a czukorka, mintha csak fojtogatta volna valami, úgy összeszorult a torka. Szegény leány, ő a ki nem hitt benne, mégis úgy látszik, remélt a kölcsönös szerelem lehetőségében; ő, a ki kétségbe volt esve, hogy Elemért nem érheti el soha, mégis megőrizte egy parányát annak, a mi néha még a legkétségbeesettebb szívben is él — a reménynek. S most ez a hit, ez a remény is szétfoszlik, összetörik: ez fojtogatja, szorítja össze torkát.

Eddig azt hitte, hogy Elemér mindenkié, kivéve őt, és most... oh, szíve dobogása azt mondta, hogy inkább az övé volt, mint bárkié!

A Závory-lányok lesték. Látva a zavart, melyet Gizellának nem sikerült elrejtene, azt vélték, hogy egy újabb roham eredménynyel fog járni s az ismételt csapások utóljára is ledöntik a bálványt!

— Tudod-e — mondá egy más alkalommal Marcsa — tudod-e, hogy Cserey szocialista?

Gizella elrémült. Az ő kis fölületes fejében szocialista, kommunista, anarchista, ördög, csak egy volt. Nem értette a különbséget a keresztény és demokrata szocializmus között, nem tudta, hogy amaz mindenben az evangélium parancsaira támaszkodik és nem volt soha semmi köze emehhez, melynek alapelve és jelszava, hogy osztozkodjanak. Mind egy kalap alá vette az anarchistával, a ki mindent fel akar forgatni, a ki gyilkol s a mikor neki úgy tetszik, dinamit-bombákat robbant... És ő ilyen fajta embernek akarta adni szívé? A leg-sötétebb, legfeketébb bűnök tolultak eszébe... azt mind neki tulajdonította, mind kivétel nélkül s hirtelen az isszonyat borzongása futott át erein.

— Az az — mondá Marcsa — ismétlem, szocialista.

— Vagyis — folytatta a másik — forradalmár lesz...

És még tovább beszélt volna, ha Eszter, ki jelen volt, közbe nem szól.

Pár világos szóval megvonta a különbséget, aztán idézte XIII. Leót és nevezetesebb állításait, melyeket a társadalmi kérdésről hangoztatott s hogy a katolikusoknak kötelességök azzal foglalkozni; föltüntette, hogy a Szentatya által pártfogolt, irányított keresztény szocializmusnak a szociáldemokratákéval semmi közössége nincs.

— Pedig — mondá Marcsa — mégis állítom, hogy Csereyt szocialistának tartják s azt mondják: a szegény nép fejébe olyan eszméket ver...

— Ugyan milyen eszméket? — kérde Eszter.

Marcsa azt nem igen tudta, de a pletykájának veszedelmes alapja volt, mely Nyárfaytól indult ki.

Nyárfayt ugyanis a lopva olvasott levél nagyon nyugtalanította. Ismerve Cserey szónoki tehetségét, jónak látta sürgősen értesíteni barátait, hogy bizonyos Cserey Elemér előadásokat készül tartani s hogy szocialista eszméi őt veszedelmes emberré teszik. Minden áron meg kell akadályozni föllépését, az ország nyugalma fordul meg rajta, ki tudja e bujtogatásoknak mi minden lehet az eredménye... Sőt czinkosai is vannak, a kik szintén ütni akarják a dobót; ennek meggátlására mindent meg kell tenni, hogy elfojtsák a támadó mozgalmat, mely az emberszeretet külszínével takarózik!

Eszter, ki erről mitsem tudott, éles eszével megsejtette, hogy a Závory-lányok árulkodása alatt több lappang, mint egyszerű ostobaság s bár hamarosan nem jött rá: honnét fú a szél, azt mindjárt fölismerte, hogy itt komoly fondorlatot szőnek. Értesítette fivérét, ez meg Hidváryt, kik hozzáláttak a cselszövény ellensúlyozásához.

Hála Eszternek, Gizella csakhamar megértette, hogy a szocialista nem olyan fekete, mint ahogy neki akarták lefesteni s e rossz benyomástól menekülván, azt gondolta, hogy az első, az emlegetett házasságé is talán még módosulni fog. A szive mélyén élő reménynek halvány fénye föllobogott; bár a Cserey eljegyzésének gondolata újra meg újra sötétté, kietlenné tette lelkét.

E zavaros gondolatok hatása alatt sétára indult Eszterrel, mennie kellett, járnia, helyet változtatnia, mintha másutt, kint, messze bizonyosan enyhületre lelne. Szólni akart, de nem talált szavakat, sírni akart, de nem mert, úgy szeretett volna panaszkodni, hisz hogyan, mikép találjon enyhületet? Megfogta a mellette haladó Eszter karját, vállára borult s kebléből mély sóhaj fakadt fel, hasonló az elfojtott zokogáshoz, annyi tenger fájdalom volt benne.

Eszter megállt, megfogta a karján nyugvó kezét, gyöngéden simogatta, mintha valami gyermeket kellene lecsitítania.

— Hallja a szelet? — kérde Eszter, hogy kissé szórakoztassa. És hallgatták mind a ketten. Olyan volt mint valami óriás sóhaj, mely támad, nő, míg elhal. Sítt-rítt, búgott, mikor aztán kisóhajtotta magát — csend lett, mintha a sirám várna valamit feleletül!

Gizella azt hitte, hogy a saját megnövekedett, megerősödött sóhajtását hallja, aztán figyelt, várt... a feleletre...

Akkor mintha nagy messziről hangok támadtak volna. A hangok kétszerezve, háromszorozva, sokasodva, tömeggé válva áradtak mind közelebb-közelebb, míg végre fejük fölött zengett az összhang! Hatalmas, hosszas, kellemes összhang, mint valami rég várt gyönyör, — nagyszerű, teljes összhang, mintegy a végtelennek érzete, mely a kimerült lélekben az ürt fogja betölteni!

A hangok elvonultak, amint jöttek, fogyva, gyöngülve, nem hagyva maguk után egyebet, csak egy kis lomb-zizegést és néhány madár-szót.

— Milyen szép volt! — mondá Gizella, mikor a széláramlat elhúzódott. Aztán hallgatag folytatták útjokat. Eszter azon tűnődött, vajjon a természetnek az összhangba olvadó fönséges sóhajai nem a mi

emberi szenvedéseinket jelképezik-e, mikor azok Isten akaratával olvadnak egybe?

Az ősz, sőt a télnek is jó része elmúlt anélkül, hogy a Gizellát gyötrő dolgokon változtatott volna. Megkérte atyját, hogy hosszabbítsák meg falusi tartózkodásukat és Hidváry nem kérte magát. Rá nézve minden évben megújuló áldozat volt a városba menni. Vadászatait, falusi kedvteléseit, szokásait elhagyni mindig nagy erőfeszítésébe került. Hidvárynénak pedig öröme volt, ha övéinek kedvét töltheti; úgy rendezkedtek tehát, hogy Hidvárott töltsék a telet.

Különös véletlenből a Závory-lányok is rábirták agg atyjokat, hogy ne menjenek vissza a városba. A szomszédok tanakodtak is, hogy talán bizony lemondtak a világról és pompáiról?

Pedig egész más a dolog nyitja. Laczit, a mosolygó fiatal embert, mint valami gummi lapdát be-bedobták Hidvárra, valahányszor jónak látták. Gyakran ők is elkísérték, hogy a helyzetet maguk is megfigyeljék és megítéljék.

Hidváry, olyan értelmes és józan belátású férfi léte, nagyon elvakult volt a fiatal emberrel szemben. Kezdte remélni, hogy leánya utóvégre is rábirni engedi magát arra, mit ő boldogságának

tartott. Hidváryné pedig, kit inkább természetes ösztöne vezetett, kezdte férje véleményét osztani.

Pedig Laczi olyan teremtes volt, a ki könnyen kihozza sodrából az eszes embert. Társalgásban az volt a szokása, hogy a beszélőnek utolsó szavait mindig ismételte, mintha azokba akart volna kapaszkodni, hogy ő is mondjon valamit. Aztán mindig merőn nézett annak a szemébe, a kivel beszélt; az is egy módja annak, hogy a más gondolatába fogódzék, ott keresve anyagot, támaszt, lendületet, a mi — jól érezte — az ő társalgásából hiányzott.

Az bizonyos, hogy Závory Laczi olyan jó fiú volt! Ha nővérei azt mondták neki, társalogj, hát társalgott. Ha kifogyott, szűrő szemeikből lövelt a parancs: Fogsz mindjárt beszélni! És ő beszélt, és csaknem szüntelen mosolyogva beszélt, mert ez a mosoly kifolyása volt az ő engedékeny lelkének, noha bizony többet ért volna vele, ha kevésbé az és hallgat.

Gizella meghallgatta, egy kicsit szintén engedékenységből atyja iránt, egy kicsit bátortalanságból és hogy a lelkét eltöltő szörnyű izgalomban valamicskét szórakozzék: — hallgatta fecsegését, mintha a malom zakatolását hallgatta volna.

De a szegény gyermek bizonyos idő óta a kétes helyzet és a félreértések áldozatának látszott. Környezete Laczival szemben bátorításnak magyarázta

viselkedését, a szülemelő rokonszenvet látták benne s hozzá véve a mult évi kaczerkodást, még anyjára is ezt a hatást tette. Hidváry ujjongott s mert érzelmeit eltitkolni nem tudta, öröme ott csillogott szemeiben.

Igy állott a dolog, mikor toborzó körútjáról Elemér visszatért. Gizella alig ismert rá. Elemér ezelőtt neki sem szóval, sem tekintettel semmi biztatást nem adott, ellenkezőleg közönyével csak boszantotta, most mintha kicserélték volna, nyájas, szives, szeretetreméltó iránta, most, mikor már közel házasságát rebesgetik, mikor már szive más nőhöz lánczolja, most kezd közeledni hozzá, keresve az alkalmat, nyujtva a beszélgetést, olyan tárgyakat válogatva, melyek hajlamainak, szokásainak, eszméinek megismerésére vezethették. Gizella előtt egészen érthetetlen talány volt Elemér magaviselete.

S valóban Elemér most máskép tekintett Gizellára, mint egykoron. Mióta a Szent-Anna bálon eldalolta neki Gizella keserű panaszát, Elemér lelke előtt föltárult a leány egész szive és szerelme. És most ő is figyelni kezdi azt a lényt, kit eddig csak olybá vett mint egy csinos babát, mely csak a gyermekeknek jó vagy mint valami értéktelen tárgyat, mely csak a műbarátoknak kedves. Míg azelőtt szépérzéke is csak megütközött Gizella piperéjén s a csinos leány szabályos szépsége csak olyanféle

hatást tett rá, mint az üveg alatt tartott porcellán figura, se lelke, se élete; időről-időre szívesen megnézik, de gondolatot nem fűznek hozzá. Ha néha-néha rátévedt tekintete, szemei nem mondtak mást, mint: Csinos kis figura! Már pedig ez bosszantotta Gizellát mindig a legjobban, mikor úgy tekintett rá, hogy nézte, de nem látta.

Most azonban Elemér sokat gondolkozott, komolyan eltűnődött, vajjon a csupa hiúságból, fölületességből álló Gizella csakugyan az a nő-e, a ki neki, a komoly dolgokért élő férfinak kell! A gyermek-szerelem szalmalángja egyszer csak ellobban s utána majd csak a csinos babát, csecsebecsét találja, egyebet semmit!

Azonban érvei közül — pedig rakásszámra volt, mikor fontolgatni kezdett — egy sem állott meg az elméjét elfoglaló meggyőződés előtt, mihelyt szemben találta vele magát.

Gizella, vagy senki más! Ha ő nem nekem termett, ha ő nem felel meg annak, a mit éltem osztályosától várok — inkább örökös sóhajtozásban töltöm napjaimat, de mást elvenni nem fogok soha!

Ama 24 óra alatt mondogatta azt magában, mióta Hidvárott volt, két ebéd, egy séta és egy estély után, miket együtt töltöttek, abban a folytonos érintkezésben, melyre csak a falusi élet ad alkalmat s mely a szerelmi történetek lefolyását úgy sietteti.

Huszonnégy órai ábránd s rögtön utána a legiszonyúbb, legképzeltetlenebb gyötrelem!

Závory Laczit másnap ismét Hidvárra hajtották nővérei, és Hidvály egész atyailag fogadta. Az asztalnál Gizella mellé ültették, a szalonban is mindig mellette volt. A korcsolyázásnál vele került meg a tavat, egymásután többször, — szegény Elemér meg is olvasta hányszor. És az atyja szinte sugárzik az örömtől, bátorítja őket: az anyja meg távolról nézi s mintha ő is helyeselné, gyönyörködnék benne.

És hozzá, mint bosszantó talány, ennek az esetlen vetélytársnak mind boldogabb a mosolygása!

Elemér úgy érezte magát, mintha lidércz nyomná, ereje elhagyta, tagjai elzsibbadtak, képtelen a küzdelemre, — le van győzve! És ez a nyomorult pondró, ez a semmi győzte le! Dühös volt!

Gizella engedte folyni a dolgot, mint a ki már kifáradt a küzdelemben, ellenállni nem bír, lelke sebzett; de talán, ki tudja? talán azt súgta titkon a reménye, hogy annak a kit szeret, fölébred a féltékenysége.

Tehát ez is az a régi és mindig új történet; két szív keresi egymást, egymást keresve utat vesztenek s ahelyett hogy közelednének, csak távolodnak.

Hidvárynak jó kedve kerekedett, zajt, mozgalmat kívánt s hogy siettesse, érlelje az ügyet, mely

leányát véglegesen mellette tartja majd — bált rendezett.

Nem a tavali nyári bál volt ez, itt nem szerepelt az a választékos előkelőség, mely a jó távolból összegyűlt szomszédokat kísérte, a hölgyek üde nyári öltözékeiben s a fiatal urak szép lovak által vont fogatain. A tél és zuzmarája megnehezítette a dolgot; az ünnepély tehát sokkal egyszerűbb arányú volt, nem híttak senkit, a kastély szolgaszemélyzete a nagy előcsarnokban perdült tánczra s mind ott tánczoltak velük, köztük.

Egészen más volt, mint a szent Anna-bál, kivéve egyet, a zenét, mi pedig talán legfontosabb volt az egymást kereső két szívre nézve.

Ugyanaz a cigánybanda, ugyanaz a primás, azok a dallamok, azok a tánczok.

Oh mily hatalmas az emlék, mit a hangok föl-idéznek! Mintha lenge, láthatatlan és mégis ismert szárnyas lények lebegnének körül, elhozva magukkal az álomképet, illatot, édes benyomást, mind, mit az ember teste-lelke érzett, mikor valaha ugyanez a zene, ugyanezek a hangok zsongtak füleiben!

A bús lassú, az emésztő panasz, melyet Gizella énekelt, megzendült ismét. Elemér hallgatta-hallgatta s leírhatatlan megindulás fogta el. Újra átélte azt az egész szent Anna-napot, mely életére fényt vetett! Hallotta Gizellát, azokat a fülemile-hangokat,

majd a lélek mélyéből feltörő emberi sirámokat, újra átérezte azt a kétséget, reménységet, kínzó bizonytalanságot, mely akkor, a Hidvárott töltött utolsó éjjel elűzte szemeiről az óhajtott álmot!

És most mit higyen? Tisztába akart jönni s elszántan Gizellához ment.

Ott volt a tündöklően kivilágított csarnok ajtajában, de a szomszéd szalonnak, melyben csak egy, nagy ernyővel leborított lámpa égett, félhomálya őt beárnyazta. A cigányokra függesztett tekintete mintha átjárta volna őket, gondolata beleolvadt a dalba, — zene és ő egyek voltak!

Hozzá ment s erőltetett, keserű fájdalmas nyugalommal szólította meg:

— Kisasszony, kegyed szerette ezt a dalt, a mit most játszanak, szerette, mondta is.

— Szeretem most is — kiáltott Gizella nála teljesen szokatlan lelkesültséggel. — És ön... hát ön nem szereti, nem érti? — És a szemei is kérdezték.

Elemér ekkor kiesett a sodrából, egy pillanatra szórakozott lett, nem gondolkozott. Elfeledte, hogy Gizella épp úgy szerethet mást is, mint őt; hogy a lelkéből oly melegen, oly önkénytelen fölfakadó ének akkor a nyári bálon és most ez a tekintet, a szemeiben csillogó szenvedély épp úgy szólhat másnak is, a kit ő nem ismer. Závoryt kizárta a

számításból, de valaki más, ki tudja? Budapesten talán az utolsó farsangi táncz? ... Annyit eltűnődött mindezen, de most szerencséjére végképen elfeledte, mert amint Gizella a zenéről szólva azt mondta neki: «Hát ön nem szereti, nem érti?» azt hitte — olyan szórakozott volt — hogy ezzel azt akarja mondani: Hát ön nem ért meg *engem* — s nem tudván elviselni ezt a kételkedést, két kezével élénken megragadta a lány kezeit. S néhány pillanatig kéz a kézben úgy maradtak.

Gizella lesütötte a szemeit, de ... vagy hát mind a ketten szórakozottak voltak? Ő is elfeledte szendén, mint jól nevelt fiatal leány, kivenni kezeit s mikor a zenekar a csárdásnak utolsó ütemeit befejezte, csak akkor tértek magukhoz.

Igen, akkor tértek magukhoz, mert ez csak álom volt, édes álom, boldogság, rajongás, szemeik azt ragyogták! Most már azt kellett megtudni, vajjon igaz-e? vajjon magukhoz térve, mindez nem megy-e füstbe?

Nem, mind igaz volt, biztos volt s az egész ügy csodálatos könnyedén rendbe jött.

Hidváry nagyon szerette, de meg sem álmodta, hogy az a férfi, kivel mindig csak elvont komoly dolgokról beszélt, egyébire is gondolhat; mindig azt hitte róla, hogy olyan, mint a tudományos könyv, mely nem vegyít tárgyába szerelmes regényt.

Hidváry olybá vette Elemért, mint valami könyvet, mely elbájolja s most látta, hogy a könyv mögött egy férfi áll, a kiből szintén van varázs és hogy e férfi szereti leányát, ez pedig... Ekkor hirtelen beletalálva magát a helyzetbe, boldog volt, hogy a dolgok így fordulnak s leányát olyan férfinak adhatja, a kit oly nagyra becsült.

Három hónap telt el s egy szép tavaszi reggel úgy látjuk viszont Gizellát, amint menyasszonyi ruhájában várja, hogy anyja feltűzze fejére a koszorút és fátyolt.

Kati kiment előkeresni valamit s Hidvárynét magára hagyta a munkánál, melyet egy embernek bajos megcsinálni egyedül. De abban a perczben belépett Eszter.

— Oh kedves Eszter — mondá Gizella — jöjjön, kérem, segítsen mamának!

Az asztalon ott feküdt az üde, illatos koszorú egy csokorral, az üvegház valamennyi narancsfáját lekoppasztották értük.

— Adja ide, kedves — szólát Hidváryné a koszorúra mutatva — aztán legyen szives bontsa szét azt a tüllt, az a menyasszonyi fátyol!

És boldog mosoly ragyogta be vonásait.

Eszter kézhez adta a narancsvirág-koszorút, kibontotta a tüllt s az egy pillanatra egészen elborította, mint valami felhő.

— Nézd, mama — szólt Gizella — milyen jól illik Eszternek!

Hidváryné mosolygott és helybenhagyólag bólintott.

— Eszternek majd el kell vinnie a koszorúdból egy virágot, mert tudod, azt mondják, hogy a menyasszony virága boldogságot hoz.

— Igen, igen — szólt Gizella — a mi Eszterünknek is hamarosan férjhez kell mennie!

— Egy hajtút, kedves gyermekem — mondá Hidváryné leánya fejére illesztve a fátyolt. — Köszönöm s ha lesz szives, még egyet kérek.

Eszter átadta a tút, át a másikat is, de a keze reszketett s másodízben még erősebben. Hidváryné rápillantott.

— Rosszul érzi magát, Eszter? Igen, hisz olyan halavány!

Eszter mosolygott s azt mondta, semmi baja és adogatta tovább egyik tút a másik után. Végre egy székbe roskadt.

— No lássa, valóban rosszul van — mondá Hidváryné és futott ablakot nyitni, míg Gizella az eczetes üveget nyújtotta Eszter elé.

— Semmiség — szólt ez — jobban leszek rögtön.

— Igen, igen, én is látom... nem lesz semmi baj — mondá Hidváryné bátorító hangon.

És valóban látta s most látta először, hogy az

Eszter élete rejt valami titkot, valami hősiezen viselt, fájdalmas titkot, melyet eddig szive szentélyébe zárt! S anyai kézzel iparkodott ismét bezárni annak a szentélynek egy pillanatra félig kitárult ajtaját, azzal a kimélettel, melyet a lélek szenvedése kelt.

Eszter csakugyan tüstént jobban lett s végig kiállotta annak a napnak gyötrelmeit.

Mosolyogva, magán erőt véve, hogy mindenben részt vegyen, gondolatban betelni, megvalósulni látta életének szép ábrándját. Az ünnepélynek minden részletét átképzelte Jékfaluba, a kedves szülői házba. Aztán elképzelte megtelepülését valamelyik városban Bertalanjával, a ki munkája, erélye és szorgalma révén helyet vívott ki magának... és ő mellette mindig, őt szerelmével lelkesítve!

Sokáig visszafojtotta, elnyomta e bús gondolatokat. Mióta Hidvárott új kötelmeinek él, sikerült más irányt adni gondolatainak s nyugodtabban érezte magát. És ime most közvetlen közelében egy másik boldogság, a milyenről ő álmodott, elrabolja szive békéjét, melyet annyi erőfeszítés árán szerzett!

A nap vígan telt, sőt köny nélkül, hisz Gizella alig szakad el szüleitől. Mindössze a mézes-hetekre, aztán visszajön látogatóba Hidvárra, hová meg-megtérnek gyakran; így szótték a szép terveket.

Majd a nyáron Hidváryné berendezi a fiatalok

háztartását valami csinos kis fészekben Budapesten, hova fölmennek, ha a tél beköszönt.

XIV. FEJEZET.

TÚL A TENGEREN.

A fiatal házaspár már néhány hete elhagyta Hidvárt, mikor Esztert és a plébánost egész váratlanul Béla testvérök látogatta meg.

Nagy öröm volt a plébánián; örült az öreg Brigitta is, a ki boldogan fogadott mindenkit és mindent, a ki és a mi Jékfaluból jött. Mindjárt is az ebéd fölött járt az esze; föltette, hogy művészetének teljes kifejtésével ünnepli a vendéget s kieszelte az étlapot, melynek tartalmaznia kelle fiatal gazdája kedvencz eledeleinek színét-javát. Meg is lesz adva sava-borsa!

Eszternek csak úgy sugárzott az arcza, kikérdezgette bátyját mindenről, a mi otthon történt s a régi idők élénkségével és lelkesültségével beszélt neki ezer olyasmit, a mi talán érdekelhette. De lassankint mintha azt vette volna észre, hogy bátyja hallgatja is, nem is, sőt zavart árult el vele szemben, a mit sohasem tapasztalt nála.

Akkor aztán magába zárkózott s míg két fivére folytatta a társalgást az általa összehordott dolgok

fölött, ő egyik aggodalomból a másikba esett, fejében a gondolatok, föltevések szinte kergették egymást, ellenmondva, összeütközve. Aztán jött a kétség. De hát jól látott-e? Elek minduntalan óva intette, hogy mikor valami félelme fölmerül, képzelődése nagyon is élénken kiszínezi. Kedvesem, ezt le kell küzdeni — mondá neki gyakran — az észre kell hallgatni! Szegény Eszter aztán elnyomta aggodalmát, félelmét, megpróbálta hidegen ítélni, csupán az ész után indulva.

De ez most azt sugta neki, hogy bátyja ma halványabb, mint rendesen és hiába mondogatta: Hiszen mindig inkább halavány, talán nincs is semmi baj. Ez a mai halaványság s mellette a megfeszíthetetlen zavar az ő lelkében vészkiáltás volt.

Ösztöne súgta vagy megfontolta, hogy ha az igazsághoz hamarabb akar hozzájutni, engednie kell bátyjait, hadd beszéljék ki magukat négyszemközt szabadon — de úgy érezte, mintha valami titkos erő üzné ki a házból.

— Megyek egyet járni — s szíves kézlejtéssel elbucszott tőlük.

Béla mintegy megkönnyebbülve nagyot sóhajtott.

-- Végre magunk vagyunk -- mondá -- most megtudod, miért jöttem — s kihúзва zsebéből egy

levelet, minden további szó nélkül odahelyezte öcsce elé.

Eszternek volt címezve. Amerikai bélyeggel, de a postabélyegzőt nem lehetett elolvasni, lehetetlen volt kibetűzni a föladó posta nevét.

— Istenem! Mi ez? — mondá a plébános. — És ki bontotta föl ezt a levelet?

— Édes atyánk — mondá Béla. — Valóságos családi tanácsot tartottunk a levél fölött, meghánytuk-vetettük, el lehet-e küldeni Eszternek fölbontatlanul? Végre is papa elszántan fölszakította a borítékot, azt mondva, hogy föltétlenül meg kell nézni... Eszterre nézve nem szabad megkockáztatni valami nagyon erős izgalmat, idegrendszere úgyis igen meg van viselve! És igaza volt... meglátod te is, csak nézd!

Elek kivonván borítékából a levelet, szétbontotta a nagy ívet, mely annyira foltos volt, mintha a földön húzgálták, megtaposták volna. Gyűrődése azt mutatta, hogy valami ócska rongyhalmazból szedték elő s már magában rendetlenségre, nyomorra vallott!

— Uram Isten! — mondá Elek elolvasva az első szavakat s szemeivel tetejétől aljáig végigfutva a lapot — szegény Eszter! És ez is, a szegény fiú, de mélyre sülyedt!

A borítékon elég olvasható írásra a levélben nem

lehetett ráismerni. Pedig ha akarta, olyan írása volt, mint a szépírónak; az iskolában mindig azért kapta a legjobb érdemjegyeit. Itt meg reszketeg, néhol alig olvashatóan vékony, másutt bizonyos szavaknál, nem tudni miért, egészen vastag, a sorok girbe-görbék, szinte hullámosak, egy darabig hol föl, hol le, aztán a következők félkörben lehajlanak, végre semmi összefüggés, — rendetlenség, rútság együttvéve kétségbevonhatatlanul és szívszaggatóan szomorú képet mutat.

— Bertalan, szegény Bertalan — ismétlé a plébános és szemeibe könyek szöktek.

— El tudod olvasni? — kérdé Béla. — Én majd segítek, mi sokáig kínlódtunk vele, míg megértettük.

Odaült öcsce mellé és olvasott, ujjával vezette a sorokat, megállva itt-ott, ahol az értelmet nem bírta kivenni, aztán a kétség kifejezésére fölemelte kezét, mondott valami szót, a mit föltételezett s így folytatta az olvasást a lap végeig.

— Rettenetes — mondá Elek és újra olvasni kezdte:

«Eszter, Eszter, én vagyok a te Bertalanod... meg kell engem várnod, mert visszatérek... ha találtam — *aranyat!*... Soha annyi aranyat, a mennyi itt van!... gazdagon megyek haza... gazdagon... De még nem mehettem, mert beteg voltam és nagyon gyöngé... oh a te Bertalanod olyan gyöngé...

Oh Eszter, annyit szenvedtem... szenvedtem... szenvedtem!» (Itt foltok és olvashatatlan szavak jöttek.) «De minden jól fog menni, ha aranyat találok; igen, aranyat, annyi itt az arany, mondom neked!... Olyan könnyű az, az ember ás, kapál, túr, kapar, azt mondták nekem... Willy mondta, meg a másik, a Willy barátja, tudod, a ki olyan gazdag lett... én is majd...»

Itt megint el volt mázolva s több sorban erőlködött leírni eme szavakat: «arany, sok arany... gazdag, nagyon gazdag... a te Bertalanod majd... Éljen az arany... éljen, éljen az arany!...»

Elek a két kezébe temette az arczát s a két testvér néhány pillanatig hallgatott.

— Már most mit csináljunk? — szólalt meg Elek.

— Papa rád bízta a határozatot, vajjon megmutathatjuk-e ezt Eszternek!

— Persze, mindjárt gondoltam, hogy nekem kell döntenem — mondá Elek némi keserűséggel. — Oh ez iszonyú, ez rettenetes!

Ebben a pillanatban megnyílt az ajtó s mosolygó arczczal lépett be Eszter.

— Esik — mondá vidáman, a szabad levegő eloszlatta kissé bús sejtelmeit. — No, édes barátaim, ti eleget beszélgettetek, most már foglalkozzatok velem is, mert meg kellett rövidítnem a sétámat

és kedvem lett volna szaladni hazafelé — mondá megcsókolva a vendég homlokát.

E pillanatban tekintete a kitárt levélre esett, meg a borítékra, melyen a nagy betűkkel írt címzést messziről olvasni lehetett.

Béla kinyújtotta kezét, hogy eltegye előle, de már későn volt, meglátta.

— Oh, kérlek, mutassátok — kiálta föl, de nem mert a borítékhoz nyúlni, pedig tudta, hogy őt illeti, hisz az ő neve rajta, de a szelíd, engedelmes teremtés nem érezte jogosítottnak magát, hogy elvegye.

Ösztönből, hirtelen támadó sejtelemből megértette, hogy bátyja valami atyai parancsot hozott s csak azon könyörgött, hogy vessenek véget a vértanúságnak, melyet szenved!

Könnyedén előre hajolva, összekulcsolta kezeit, azokat a nagy, behizelgő szemeit pedig fölvaltva hol bátyjaira, hol a borítékra vetette. Volt a magatartásában valami megható báj, a hangjában valami esdeklés, de egyúttal oly nyilvánvaló tisztelete az atyai tekintélynek, melyet föltételezett, melyet az egész titokban sejtett!

Öntudatlanul hátrált egy lépést s meghajolt a levél előtt. Mintha atyjával állott volna szemben s tisztelettel, gyöngédséggel neki könyörgött volna.

— Oh adjátok ide — mondá kinyújtva kezét —

adjátok ide — ismétlé és hangja mélyen zengett, mintegy a fájdalom és végtelen gyöngédség változatait énekelve. — Mondjátok — folytatá — mondjátok, kérlek és hangja ez esdeklésbe fult.

És mintha tiltakozni akart volna lelki erejével, mely fent bírja tartani a félett testet, hozzátette:

— Meglássátok, mindent megmondhattok nekem, ne féljeteK semmit — és addig hajlott termete kiegyenesedett, mint a nádszál, melyet már nem ingat a szél, mintha föl akart volna magasodni, szalasodni, hogy bebizonyítsa kétségbevont erejét.

Azok még haboztak. Mindketten úgy meg voltak indulva, szinte féltek, hogy sírva ne fakadjanak, mint a gyermekek, mert az a hang, az a tekintet, az az esengés megrendítette őket. Végre a plébános megpróbálta szóhoz jutni, fölemelte hangját, hogy jobban megerősítse, mert komolyan félt ő, a hatalmas, izmos férfi, ki nem tudta, mi az idegesség, — félt, hogy ellágyul akkor, mikor egy gyöngé, ideges testben élő szegény kis női lelket kell megerősítnie, fölverteznie a fájdalom ellen.

Fivéréhez fordulva, amit akart, eléggé sikerült elmondania, anélkül, hogy hangja nagyon remegett volna.

— Édes atyánk — mondá — engem bízott meg a határozattal, nemde?

— Téged — felelte Béla.

— Hát nekem az a véleményem, hogy közöljünk Eszterrel mindent — mondá érzelemmel teljes tekintetet vetve Eszterre...

Akkor Béla odanyújtotta Eszternek a levelet és ő olvasta. Tiltakozásához híven nyugodt és erős maradt, míg bátyja, Elek nagy léptekkel mérte a szobát vagy nézte az esőt s tőle telhetőleg igyekezett visszanyerni lelke egyensúlyát.

Eszter leült az Elek helyére, Béla pedig másodszor is segített kibetűzni a siralmas, szörnyű levelet.

Eszter nyugodt volt, bámulatosan nyugodt; egyszerű kérdéseket és okos megjegyzéseket tett. A plébános az ablakból, hol az üveget csapkodó esőt hallgatta, csak nézte hugát és csodálkozott!

Pedig az a nyugalom a multnak következménye volt. Az utóbbi évek kínos, emésztő bizonytalansága után végre valahára egy fénysugár; támpont a gondolatnak, mely eddig a semmibe, a sötétségbe veszett.

Isten tudja, az sem igen volt több a semminél, de legalább reményt adott, hogy az igazságot talán kinyomozni, megtalálni lehet.

Mikor aztán átolvasta a levelet, megvizsgálta a czímet, nagyító-üvegért szaladt.

— Meg kell tudnom, honnét jött — mondá élénken.

Béla intett a kezével, hogy hiába, de ő nem látta.

Bátyja meg nem akarta megfosztatni ettől a csalfa reménytől, de tudta, hogy hasztalan, mert Jékfaluban ugyancsak megnagyítóüvegezték ők azt a postabélyeget, de lenyomata úgy eltörlődött, hogy nem lehetett abból kiolvasni semmit.

Eszter csak próbálgatta, forgatta az üveget egyik oldaláról a másikra, a borítékot pedig hol messzebb, hol közelebb tartotta, sőt maga is változtatta helyét, hátha jó világításra talál. Végre nagyot sóhajtva, ismét leült.

Szemei az ürbe meredtek, de az az ür, a tér az oczeán vala s a messze ismeretlen világ! Ott a még ismeretlenebb, az Európa által kidobott, gyűlevész nép körében, a közönyös tömeg közé keveredve, látta nyomorultnak, bukottnak, megvetettnek, betegnek azt, ki lelkének éltető fele volt! Ha rajta áll, kiállott volna érte minden emberi szenvedést, elviselte volna azokat az önföláldozásnak kimondhatatlan gyönyörével!

Látta őt abban a fájdalmas órában s meglepő szépsége, nemes vonásai, finom kifejezése mint valóság jelentek meg szemei előtt.

Majd édesdeden gondolta el, mint változott gyönyörű gyermekké, a kit dédelgetnek, ifjúvá, kinek szép vonásai bámulatra gerjesztenek, végre férfiúvá, kit ő bálványozott.

Szépség, nemesség, szellemi varázs, külső báj,

gyöngéd szív, mind elbukott, nyomorultan elveszett!

De hol, mikép?

És gondolata gyötrődve kutatott túl a tengeren, mint az alvajáró gondolata, ki szétzúzva az akadályokat, áthatol a tereken, tapogat az ürben, elhárítja a korlátokat, miket az anyag eléje állít, de kutat, a míg talál.

És irigyelte az alvajáróknak az adományát, a kik találtnak, míg ő hiába keres!

— Pedig — mondá végre, mintha álomból ébredne — föl kell őt födözni, törekednünk kell megtudni, hol van!

— Már tettünk is némi lépéseket — válaszolt Béla. — Atyánk írt az Egyesült-Államok nagyobb városainak konzulaihoz, de a bevándorlók roppant tömegében nehéz lesz . . .

— Úgy van — mondá halkán — nehéz lesz!

Ott ült az asztal előtt, melyen az a gyászos levél ki volt terítve, két kezét a térdein tartotta összekulcsolva, mintha imádkoznék, szemei pedig a levélre tapadtak.

— Az öreg Gyurka jóelőre megmondta azt nekem — folytatá keserű mosolylyal. Azt mondta:

— A börtön vagy a bolondok háza; az... az, a bolondok háza — ismétlé nyomott hangon . . . És én megharagudtam érte, hogy nekem ilyet mond;

szegény Gyurka! remegtem az iszonyattól, de nem akartam hinni.

Az eső sűrűbben verdeste az ablakot s csaknem sötét lett. Eszteren borzongás futott át, aztán folytatta:

— Csak legalább azt tudnám, hogy ott van, a hol Gyurka mondta, valami kórházban felügyelet, gondozás alatt! . . . Oh, ha a véletlennek volna odadobva, megvetve, bántalmazva tán! . . .

És folyton mélázva áthatolt a tengereken, tereken s a városokat népesítő tömegek közé furakodott, képzelete borzalmas jeleneteket látott.

A szegény, sorsára hagyott bolond, hogy keresi az aranyat . . . beszél oktan dolgokat. «Aranyat, éljen az arany és több aranyat . . .» Gazdagnak hiszi magát, ujjong a tömeg között . . . mely kiröhögi!

Oh ez nem lehetetlen, hisz látott már ilyen szegény bolondokat, ártalmatlanok, ott élnek a falvakon, szabadon hagyják őket s a nép kaczag rajtok!

Igy látta szive bálványát, imádott Bertalanját is.

És látott még egyebet is! Látta az elmebeli állapot súlyosodását, látta az állati erő felülkerekedését . . . látta . . . Oh nagyon sokat látott, nem akart többet látni s helyéről fölkelve, reszketve futott az ablakhoz.

Nézte az üvegre hulló esőt s irigyelte az ég könyeit, mert az ő szemei szárazak voltak s azt

hitte, megfojtják a könyvek, oly nehéz volt azokat odabent viselni anélkül, hogy kiönthetné.

Rátekintett Elekre, az is könyezett, miért ne sírhatna ő is?

— Mikor kapunk választ a konzulátusoktól? — szólalt meg végre.

S miután fivérei számílgatták az időt, mit a levelek megfordulása és a kutatás igénybe vesz, hozzátette:

— Meglássátok, nem fognak megtudni semmit, mert mikor megérkezett, bizonyosan megváltoztatta a nevét . . . nem akarta, hogy ráakadjanak. És most, ha megmondja is az igazi nevét, nem hiszik neki.

Igazat mondott. Néhány hét múlva egymásután jöttek a válaszok, de fölvilágosítást egy sem hozott és Esztert ismét a bizonytalanság kínos homálya vette körül.

A nyár szomorúan mult. Még a Gizella látogatásai, ki többször hazajött néhány napra szülei körébe, még ezek az oly gyöngéden szeretett kis barátnéjának látogatásai is hidegen, komoran hagyták.

Egyébiránt nem látszott meg rajta semmi. Ellenkezőleg azt lehetett volna mondani, hogy vígabb, szeretetreméltóbb, ez az aczél-lélek annyira le tudta magát győzni, de ez csak hősiecs jellemének erőfeszítése volt.

Falevél-hulláskor azonban egy igen különös eset adta elő magát s vette el a hidvári plébánia nyugalalmát.

Mindszent előtti reggel az öreg Brigitta képéből egészen kikelve, jött elbeszélni gazdájának, hogy éjjel két és három óra közt közvetlen a szobája mellett hangzó jajgatásra ébredt. Odafigyelve azt vette észre, hogy Eszter nyög siralmasan.

Ágyához futva, ott találta fekvé és vergődve, mintha lidércz gyötörné s mikor nagynehezen fölrázta, mihelyt kissé magához jött, fölkiáltott:

— Oh Istenem, álmodtam . . . milyen álom! Nagyön félek.

— Édes kisasszonyom — szólt Brigitta — ne gondoljon rá többet, hanem igyék egy kis vizet.

A pohár is reszketett a kezeiben s mind csak azt hajtogatta:

— Oh ez az álom, de megkinzott! . . . Úgy-e Brigitta itt marad nálam? Úgy félek!

S a Brigitta kezét fogva, ismét elszenderült. Még most is alszik — tette hozzá az öreg.

Mikor később bátyja meglátta, szinte megdöbent attól az elrémült arcztól, melylyel mondá:

— Ha tudnád, mit álmodtam!

Elek nem akarta engedni, hogy beszéljen, de csak folytatta:

— Egy nagy termet láttam megrakva ágyakkal

s az egyikben valakit, a kit nem tudtam megismerni köröskörül férfiak nézegették. Az egyik azt mondta: Vége, és megfordult, hogy távozzék, de egy másik visszatartotta, így szólva hozzá: De csak nézd, milyen szép most! Erre én is meg akartam nézni és lehajoltam, de nem láttam semmit és nagyon megfájdult itt — mondá — szívére mutatva. Azt hiszem kiáltottam, aztán Brigitta bejött.

Bátyja intette, hogy legyen nyugodt, erőlködött is, de mindig csak az álmod látta.

— Elek, magyarázd meg nekem, miért vagyok úgy megrendülve? Azt sem tudom, ki volt abban az ágyban, mert mikor megakartam nézni, elfogott a fájdalom, megakadályozott benne...

És keservesen sírni kezdett.

Bátyja tőle telhetőleg egész nap igyekezett szórakoztatni. Kis ideig még ideges és ingerlékeny maradt, de lassanként szokott nyugalomát visszanyerte s a kínos benyomás eloszlott.

XV. FEJEZET.

A SZÖKEVÉNY.

Hagyjuk egy perczre Hidvárt s mind, a mi lakóit illeti, kövessük a szerencsétlen Bertalant, kinék el-tűnése annyi fájdalmat okozott.

Mikor kilépett az uzsorás szobájából, a ki csak nagynehezen tudta megakadályozni, hogy az ablakon kivesse magát, több ízben csaknem lebukott a csiga-lépcsőn, lábai inogtak, szíve helylyel-közzel mintha megállott volna. Akkor, alig lihegve megállott ő is, majd folytatta útját, míg végre a szabad levegőn ereje lassan visszatért.

Lassan barangolt az utczákon, nem merte magát mutatni nagybátyja előtt ilyen földult, elkényszerezett állapotban. Egy csapszék elé érve, bement, csupán hogy leülhessen, kipihenje magát s időt nyerjen gondolkozni.

Voltak ott néhányan, csoportokban üldögélve az asztalok körül. Az egyik szegletben valaki feküdt, elnyomta az álom; egy másik az asztalon könyökölt, kalapját hátradobva, ujjait hajába mélyesztette s megüvegesedett szemekkel maga elé bámult; a harmadik élénk taglejtés közt magában beszélgetett.

Az egyik kis csoportban, mely látszólag még világos fővel volt, valami elég jól öltözött kópé nagy tűzzel szónokolt. Bertalan hallgatta.

Azt magyarázta, hogy a ki nem találja meg szerencsését ott, a hol remélte, szánja el magát, menjen Amerikába, Hamburgban a legközelebbi hajóra szállva.

Roppant áradozással mesélte, hogy neki egyik rokona nemrég jött vissza onnan, aranynyal meg-

rakodva s azóta nagy uri módon él, bezzeg nem izzad a dologban, szép ruhákat visel, ezer apró fényüzt engedhet meg magának, melyek elsorolása az elámult hallgatóságot sárga irigységre gerjesztette.

Körülfogva, tátott szájjal ott hallgatták, kivéve természetesen azokat, a kik félrehúzódva aludtak, bóbiskáltak, meg a kik folytonos taglejtések közt önmagukkal beszélgettek. Ezek folytatták kedélyes társalgásukat a szeszszel s a tengerentúli mesés történetekkel nem törődtek.

Bertalan, ki szintén hallgatta, most leült egy csaknem sötét szegletbe, hogy ne igen lássák s míg a szónok előhozakodott mindennel, a mit rokona az Amerikában szerzett dollárokkal művelt, hagyta, hadd beszéljen, a többiek meg buta kérdéseket tettek, de ő nem hallgatta többé. Elméjében egy gondolat ébredt, egy kínzó, ostromló gondolat, mely néhány percz óta mintegy lenyűgözve tartotta, míg lelke mélyén egy hang támadt, mely azt kiáltozta: Barátom, hagyd itt ezeket! Térj vissza szüleidhez, hivatkozzál a szivökre, ők meg fognak bocsátani s nyugalmad ismét fölleled!

De nem, az ostrom folyt tovább, kétszeres erővel s az a harsogó hang, mely ellentállásra akarta birni, szörnyű kint okozott neki, rázta, tépte az idegeit, míg a tompán zsongó kísértés lágyan,

kéjesen ringatta azokat, dalolta hozzá az ismeretlennek költőiségét, a kalandok gyönyörét, dalolt aranyat, dicsőséget, dalolt kétségbeesett szívének reményét!

Mikor utolsó szólamait is elszavalta s a csoport széteszlott, a nagyhangú beszélő asztalhoz ült és egy pohár sört kért.

Beszélek vele — mondá magában Bertalan s egy lépést tett az asztal felé. — Azután habozva megállott. A belső titkos hang újra megszólalt, nógatta, beszélt neki övéiről, hogy szivök megtörik, ha elmegy, szülei és Eszter, ez a szelíd, kedves teremtés, a kit szeretett, tűntek föl szemei előtt.

Oh, ha ebben a pillanatban bezárja szívét minden más gondolat előtt s okoskodás nélkül fut haza a szülői házba, hová a lelkiismeretnek az a harsogó hangja hívogatta!

Már az ajtó-kilincsre tette kezét, hogy haza megy, mikor az a férfi, a sörös poharat tartva, rápillantott s látva, hogy tisztességesen öltözött ember szintén, mint egyenrangút megszólította s hitta, üljön hozzá inni, beszélgetni.

A kéz szép csöndesen lesiklott a kilincsről, lágyan leereszkedett, lanyhán, gyöngén aláhanyatlott, mint az a gyárló akarat, mely kormányozta.

Szabadon választhatott. Isten kegyelméből, ki meg akarta adni teremtményének azt a legfőbb

kiváltságot, hogy akaratában szabad legyen, ne legyen titkos erő által kormányzott gép, Bertalan választhatott. Ha idején távozik, kerüli a kísértést: megmenekül.

De ő maradt, akarva, nem akarva, beszélgetve, magyaráztatva magának, mikép kellene végrehajtania a tengeren túlra azt a nagy utazást, melynek eszméje megigézte, addig s addig, míg a czimbora egészen elbódította s ő fölcsapott, hogy elutazik vele.

— Tehát — mondá az idegen, kezet nyujtva neki — ma este kilencz óra harmincz perczkor a pályaudvarban találkozunk, úgy-e?

Bertalan elrémülve nézett rá, nem gondolta, hogy olyan hamar rákerül a sor s mintegy önmagában tűnődve, kérdezte:

— Hát már ma este kell indulni?

És míg társa magyarázgatta neki a vonatok összeköttetését, Hamburgból a hajó indulását, mi e gyors elhatározást szükségessé teszi, Bertalan gondolatban ezt a következtetést vonta le:

Jobb is rögtön elutazni. Legalább véget vet az átszenvedett gyötrelemnek. Ha egyszer elment, nem hallja majd többé azt a kellemetlen hangot, mely folyton kiabálja: térjen vissza, valljon meg mindent, azt a velőtrázó hangot, mely örökösen arról a szörnyű szenvedésről beszél, mit az a papir s rajta az a hamis aláírás okozni fog.

És ugyanaz a hang néha oly lágyan, meghatóan suttogott, hogy nem bírta már kiállani, futni, futni akart tőle. Kegyetlenül kinozta. Azt suttogta: Lásd, egy szó földerítheti a helyzetet, csak egy szó, egy őszinte, bánatos vallomás és szüleidet megkiméled attól a kimondhatatlan fájdalomtól, hogy egyetlen fiukat, e világon mindenüket, hamisítónak tartsák.

Egy szó visszatárhathja a tört, melyet az uzsorás szívökbe fog döfni bizonyosan!

Ah! mihamarabb meg kell szüntetni ezt a gyötrelmet, el kell utazni még ma este! Hiszen, a mi több, vajjon elhiszik-e azt a mentő vallomást, annyi hazugság és ámitás után, a melyekhez két év óta folyamodott, hogy hibáit eltakarja?

És erre a leghazugabb érvre — a milyen csak valaha lélekben megfogamzott — Bertalan gyáván megnyugodott! Engedve mindennek, a mit a gyarlóság sugall és elfogad, míg végre sikerül az ítéletet meghamisítania, gyáván elhatározta, hogy engedi az uzsorás törét szüleinek szívébe hatolni.

De nem kell hinni, hogy a bűnt, ha mindjárt csak szándékban is, egyszer elkövetvén, Bertalan nem szenvedett. Mikor arra a gyáva elhatározásra kelt, elfajult fiúnak, csaknem apagyilkosnak érezte magát s újra ingadozni kezdett: menjen-e, maradjon-e? Küzdött, vívódott, vagy inkább csak hitte, hogy küzd, de az csak olyan tusa volt lelkiismerete

és gyávasága között, melyet úgyszólván maga rendezett, mintegy mentségül, hogy a körülmények hatalma buktatta el.

Két körülményről lehet itt szó. Az egyik a visszatérés szégyene, a vele járó keserőségek egész kísértével, a megalázó vallomás, a kínos jelenetek atyjának haragjával, anyjának keservével és nem kevésbé jegyesével szemben.

A másik, a mi elbukatta: a kalandok szemfényvesztő, titokteljes csillogása, bűvös délibábja.

A lanyha, szelid, hizelgő kísértés azt sugdosta, hogy ha egyszer elment, a lelkiismeret-mardosás megszűnik, elaltatják, elnyomják az üde, új benyomások. A kalandvágy mint szirén dalolt a fülébe s azt ígérte: dalolni fog mindig, sőt az emberi létől elválaszthatatlan apró nyomorúságokat is, melyekről a józan ész előre megmondhatta, hogy a száműzetés földjén érzékenyebbek lesznek — ezeket a nyomorúságokat is elviselhetőbbeknek festette le odaát, a szabadságnak, újdonságnak és jövőbeli gazdagságnak kecsegtető ígéretei között.

— Hát jó! együtt megyünk — mondá társának s hirtelen fölkelve, folytatta útját hazafelé.

Óvakodnia kellett, hogy földúlt arcát nagybátyja meg ne lássa; még jobban tartott az öreg szolgáló vizsgatekintetétől, a ki akárhányszor meglepte, mikor jobb szerette volna, ha észre nem veszik. Most sike-

rült előkészületeit megtennie anélkül, hogy figyelmet ébresztett volna; azokat elvégezve, bezárta, bereteszelte az ajtót s hozzáfogott, megírta nagybátyjának azt a levelet, melyet már ismerünk. Aztán lopva, mint a tolvaj, letette a levelet az íróasztalra, biztosra véve, hogy másnap reggelig rá nem akad az öreg, mert az íróasztalnak este soha felé sem nézett.

Mikor ezekkel kész lett, fogta a táskáját s míg az öreg asszony a vacsorával bajlódott, ő lement a lépcsőn s látatlanul elhagyta a házat.

Czimborájával a vasuti kocsiban megtelepedve, ez ismét fecsegni kezdett. Megrögzött szószátyár volt s Bertalant már fárasztotta; tünődött is, mikép helyezkedjék nyugalomra, nem mintha álmos lett volna, hanem a fecsegést unta. Egyszer csak azonban azt veszi észre, hogy az a csacsogás kezd érdekes lenni. Arról szólt az ének: micsoda segélyforrásokkal rendelkezik, ha elfogy a pénze, s szavainak bizonyítására a térdein tartott táskából egymás után mindenféle tárgyat húzogatót elő.

Apró ékszerészeti tárgyak voltak; foglaltványaikból kivett kövek, mellettük a keretek, melyekből kiszedték: láncz, óra, pecsétnyomó, gyűrűk.

Bertalan megkoczkáztatta a kérdést, hogy honnét vette ezt a sok kincset.

— Ez — mondá, az órát meg a lánczot mutatva —

a régi gazdám ajándéka, ez a pecsétnyomó is az... ez... ez... meg... ejh, édes Istenem, innen is, onnan is ajándékba kaptam! Gazdáim mindig nagyon jók voltak hozzám — mondá még az érzékenység színezetével.

Bertalannak megborsózott a háta s erővel nyomta el a villámot, mely szemeiből kilövelni készült. Társa, kereken mondva, közönséges tolvaj volt, inas, a ki meglopta gazdait. És olyan furcsán nézegette azokat a tárgyakat, forgatta, tapogatta, mint a gyermek a játékszereit s olyan gyermekes öröm is csillogott a szemeiben.

Tán kleptomániában szenved, gondolá s e betegségyszerű hajlam révén menthetőbbnek látta. Ám a csillogó játékait nézegető gyermek tekintete néha olyan vad kifejezést öltött, hogy Bertalan ösztönszerűleg arra a zsebére tette a kezét, melybe egész csekély vagyona rejtve volt.

Kezdte magát azzal az emberrel rosszul érezni. Előbb azt hitte, hogy ha talán nem részesült is vele egyenlő nevelésben, legalább is a becsületességnek ugyanazon a fokán áll és ime kisül, hogy egy zsebmetszővel jutott a legkellemetlenebb barátságba.

S míg félfüllel a fecsegést hallgatta s az érdeklődést tőle telhetőleg adta, elgondolkozott az ország fölött, melybe indult. Ezt az utat mennyi kétes egyéniség járta már, vagyont hajhászó kalandorok,

tolvajok, mint ez itt, a ki talán még tolvajnál is rosszabb! És ő, barátok, ismerősök, sőt ajánlás nélkül hogy fogja kiismerni magát annyi mindenféle népség tömkelegében? Mit fog tenni, hogy őt is meg ne csalják, el ne bánjanak vele?

Az a sok nehézség, kellemetlenség, mi a tapasztalatlan utazóra várhat olyan idegen, ismeretlen földön, minő reá nézve Amerika, mind föltűnt előtte, homályosan ugyan, de annál rémesebben, szomorúbban.

A lelkében zsongó-bongó varázsdal, mely oly szépeket ígért, elhallgatott s ő eltűnődött: miért nem jön segélyére többé? Boszantotta ez a makacs, áruló hallgatás, míg lelkére nyomasztó súly nehezedett, a félelemnek, lelkiismeretfurdalásnak, rossz előérzetnek fájdalmas súlya!

Majd másképp lesz, ha a tengerre érek — biztatta magát. Ezt a gyötrelmet, töprengést még a föld okozza, melyet elhagyok, az égeti a talpamat, ez a vén szülőföld!

Hamburgba érkezve, csakugyan úgy megváltozott a színtér, hogy a szórakozó, érdeklődő Bertalan pár rövid pillanatra felejtette lelke terhét.

A hajóra-szállást megelőző lárma, jövés-menés, a kikötő látványa, a hajók, sajkák, mind érdekelte és mégis türelmetlenül várta az indulást.

Végre a hajó útra kelt. Bertalan leste ezt a pillanatot, azt hitte, hogy rá nézve az lesz az igazi

szabadulás. Ha egyszer az Oczeán terül el közte és Európa földje közt, akkor vége, megtörtént, be van fejezve, megmásíthatatlan a dolog s lelkének gyötrelmei, melyek egész utazása alatt nem tágitottak tőle, valahára csak megszűnnek. Akkor szabadon engedi át magát annak az örömnnek, hogy él, fék nélkül, felügyelet nélkül, él a kalandoknak, a kínálkozó gyönyörnek s élvezi a korlátlan szabadság kényét.

És eszébe jutottak gyermekkorának ábrándjai, mosolygott szigetlakó Robinson-játékain s azokban mintegy előjelét látta annak a kalandos végzetnek, mely ime, valósulásnak indul.

A nap leáldozott, egy-két csillag fölragyogott. A tenger fodrokat vetett s szép nagy hullámok tajtékzottak a hajó körül. Bertalant megragadta a látvány nagyszerűsége.

Ott állt, kezeit a hajó korlátján nyugtatva, fejét a csillagok felé emelve. Szép vonásai kiváltak az ég sötét azurjában. Néha-néha egy-egy hullám fehér habja világos háttérrel szolgáltatott neki s akkor olyan volt, mint valami tanulmányfő, melynek művésze gyönyörűségét találja abban, hogy szembetűnő, fehér alapot ad neki.

Két utazó járkált a födélzeten, suttogva beszélgettek s a szemük rajta veszett; bizonyosan a szépek kedvelői, művészelkeek voltak, kiket megkapott az a férfias szépség s a magatartás bája.

Bertalan elmélyedt. Sohasem látta még a tengert, sőt amint most tapasztalta, sohasem is képzelte helyesen, sohasem igyekezett igazán elgondolni.

A természetnek e fönséges, reá nézve új látványa előtt elbűvölve állott. Az ég domborulata itt remekb, a csillagok szebben tündöklenek. És visszaemlékezett a jékfalusi estékre, mikor Eszterrel gyermekésszel meg akarta számlálni a csillagokat, mikor később együtt nézegették azt a ragyogó boltozatot, mely, azt hitték, úgy takarja be őket, mint valami értük épült templom ívezete, valami arra teremtet csodamű, hogy megkoronázza szép szerelmüket.

E visszaemlékezésre Bertalannak elszorult a szive, olyan élénk volt az ... Hallotta anyját, amint vacsorára hívja és Esztert, ki vidáman kiált jóéjszakát, miközben Brigittával távozik ...

És most az Oczeán terül el közte és ez édes örömek között, az Oczeán, mely megakadályozza, hogy bűnbánatát szüleinek lábaihoz vigye.

De írhat nekik! Egy pillanat alatt elhatározta, hogy megteszi, földeríti a helyzetet, kimentí magát, bocsánatot kér azért, a mi történt, de megesküszik mindenre, a mi szent előtte, hogy nem ő volt a hamisító, csak azzá akarták tenni s így leveszi szívükről a bűbánatnak ezt a fölös terhét.

Elhatározta? Oh keserű gúny! Az elhatározás

után mint sikos, csuszós kigyókat, engedte besiklani szívébe a következő gondolatokat:

Ha írok, tudni fogják, hol keressenek, rajta lesznek, hogy visszavigyenek. Oda a szabadság, oda a kaland, a csábos szirén, mely ánnyi mindent ígér; Nem, nem, ne tudják meg, hová megyek! Majd később, ha dolgoztam, ha szereztem, visszatérek s szüleim a viszontlátás boldog örömében megbocsátanak.

Hát Eszter? kérdé magától. És e bájos, mélyen érző leánynak, annak a szívnek az emléke, melyen oly élénken rezeg át az öröm is, a fájdalom is, egy lépéssel visszatántorította. Én szakítom ki az ő szívét, én zúzom össze szánt-szándékkal? Én, aki szeretem őt, azt az angyali teremtet, ki hugom, barátnőm volt, ki, ha akarnám, másik énem lenne, lényem jobb fele, angyal, ki csak azt óhajtja, hogy engem szárnyaival eltakarjon és mindent feledjen, mert csak szeretni, szeretni akar!

Erre ott a szíve táján úgy érezte, hogy összehorol valami, aztán lelki fájdalmat érzett, elviselhetlent, mint a minő a kétségbeesés, mely vergődik a lelkiismeretet mardosó féreg foga alatt.

Kedves csillagai azt kiáltották: könyörüljön azon az ifjú szíven, mely gyötrelmébe talán belehal... Hiszen hányszor tapasztalta, hogy érzékenységgel nem szabad játszani, hogy az idegrendszerét fenye-

gető végzetes visszahatástól kellett félnie!... Láta ezt és látta önmagát, mindeme gyilkos kínok szerzőjét!

Ah, ez sok volt! Hevesen megragadta a hajó korlátját, hogy mintegy belekapaszkodjék abba a tárgyba, mely vitte, mely segítette futni, mert hiszen futni, menekülni akart még e gondolatoktól is, melyek kiállhatatlan kínná váltak! Néhány pillanattig szétnézegetett maga körül, végre látott egy pinczért, ki az utasok szolgálatára volt rendelve. Rákiáltott:

— Hé, fiú! ide egy üveg whisky-t!

És ivott! ivott, hogy elcsitítsa azt a rettentő lelkiismeret-furdalást; ivott, hogy feledje, a kit még szeretett; ivott, hogy ne tudjon többé semmit se a saját kegyetlenségéről, se az Eszter fájdalmaról.

A megalázó vétek sarával akarta eltakarni szerelmének maradványait s kioltani annak utolsó szikráit is! Azt az isteni lángot, a viszonzott szerelemnek édes, mennyei ajándékát, mely életét széppé teheté s annak az angyalnak segélyével megkönynyítheté, hogy becsületét visszanyerje, szentségtörő kézzel megsemmisítette!

Az ég elborult, a csillagok megritkultak, a hajó mindjobban ingott. Közelgett a vihar.

A tengeren járatlan utasok minden lépten bukda-

csoltak. Az ülők segédkezet nyújtottak az állóknak és járkálóknak, hogy el ne essenek.

Bertalan a földélzeten egy asztal mellé támaszkodva, bámult a semmibe, szemei üvegesen, bután kimeredtek.

Egy hatalmas hullám, mely a hajót fölemelte, őt lebuktatta s az asztal alá gördítette, az utána következő pedig tovább sodorta. A hullámok egymást érvén, az a hus-tömeg, melynek alakja sem volt már, gördült tovább, mint valami élettelen tárgy. Erőlködött fölkelni, összekuczorodott, mint a göngyöleg, aztán tehetetlenül bukott vissza s egész hosszában elterült.

Csaknem sötét volt s két matróz megbotlott benne, de mikor meglátták, hängös kaczagásra fakadtak, olyan furcsa volt az a jobbról balra hengergő tárgy, mely úgy iparkodott föltápászkodni s aztán a hajó ingása szerint csak gördült idébb-odább.

A tenger hullámaitól hányt-vetett hajó a természet által küldött boszuló eszköznek látszott s teljes erejével vágta az elvetemültség mélyére azt, ki megölte lelkében egyik legmagasztosabb tehetségét, a szerelmet!

Végre a kapitány ráakadt s parancsot adott, hogy vigyék el azt az embert.

A szél erősebb lett, a hajó recsegett-ropogott s a vihar éles, vad füttyökkel töltötte be a léget,

mintha megannyi baljóslatú hang felelgetett volna mintegy jeladásul, hogy most, most rajta! csak jobban! törni, zúzni, rombolni, semmisíteni!

A felhős égen csak itt-ott pislogott már egy-egy csillag s a homályban csupán a hullámok habja látszott.

Ez a hatalmas fehérség szüntelen más alakot öltve, más látványt nyujtva, fölágaskodott, mint valami óriás kísértet, aztán permetegként hullott alá, untalan egy ugyanazon nótát ismételve a sirámnak és hatalmas dörgésnek rémes változataival.

Ez volt az édes, bűvös idillnek gyászdala!

XVI. FEJEZET.

BUDAPESTEN.

Az első télen, melyet kis feleségével Cserey Budapesten töltött, a «szövetség» ügye is némi haladást tett. A közvéleményben tért foglalt, kezdtek már sokan figyelemmel kísérni azt a mértékleteségi egyletet, melyet csak «hidvári szövetség»-nek neveztek, mert onnét indult ki az egész.

Némelyek bátran beléptek, teljes tevékenységüket szentelvén neki — mások legalább is rokonszenvvel viseltettek iránta. De ez a rokonszenv már maga is hatott. Buzdította azokat, a kik működtek, a

közönség közé pedig üdvös, igazságos és méltányos gondolatok magvát hintegette.

A hatóságok — mondák többen — melyekre az emberek életének és lelkének gondviselése van bízva, nincsenek jogosítva arra, hogy közönyösek maradjanak az ily fontos kérdéssel szemben; és ez a szövetség, amint itt szervezve van, megérdemli, hogy a közhatóságoktól várja a kezdeményező lépéseket, hogy megnyerje és biztosítsa oltalmukat.

A szövetség pedig azalatt hasson a tömegekre, hogy népszerűsítve a vész ismeretét, részletesen megismertesse a néppel az iszákosság bűnéből származó bajokat. Irjon, beszéljen, füzeteket osztogasson, melyek fölvilágosítsák a népet s vágyat keltsenek benne még többet tanulni. Hirdessenek neki előadásokat, melyek kioktatják, mikép biztosítsa magát a veszedelem ellen s szemei elé állítsák a hasznot, mely az önmegtartóztatásból fog rá háramlani.

Igy beszéltek azok, a kik az egyletbe még be sem léptek, de rokonszenveztek vele s üdvözölték a kezdeményezést.

A hidvári plébános szintén dolgozott és írt Elemérnek :

Kedves Barátom !

Azt tervezgetem, hogy egy egészen kis röpiratot

szerkesztek, melyben különösen három dologról akarok beszélni:

1. milyen nagy összegeket emészt föl az ital, csúsztat le a garaton hiába! Itt aztán fölsorolom, minő hasznot hajt az italon való takarékoskodás a munkás háztartásának;

2. bebizonyítom, mily hamis előítélet a szesznek annyit hántorgatott jó hatása s milyen csalódásban ringatja magát az ember a pálinkának tápláló ereje felől;

3. és főleg némi részletességgel fölsorolom az italból származó betegségeket.

Azoknak a jegyzeteknek, melyeket nekem a szövetség orvos-tagjaitól szerezteél, igen jó hasznát vettem ebben a dologban.

Röpiratomnak nem szabad terjedelmesnek lennie; keveset beszélek, de világosan és úgy, hogy megkapja a veszélyt nem ismerő, vagy maga előtt takargatni akaró embert és remélem, teszek valami jót ezzel is. A mai nemzedék anyagias szellemét tekintve, kétségkívül leghasznosabb lesz a nép előtt ezt a három dolgot emlegetni, vele megismertetni.

Úgy-e segítesz röpiratomat forgalomba hozni a munkások között és a kórházakban is, a mi kiválóan fontos! A munkásra nézve az ő dolgos, hajszott életében, mely elmélkedni nem engedi, a kórház

mintegy pihenő állomás. Valami kis betegség, melyet az ég küld rá, időt ad neki, hogy lelkébe tekintsen. Ezt az időt föl kell használni s keze ügyébe szerezni, hozzájuttatni azokat az üdvös tanácsokat, melyeket mi akarunk neki adni.

Továbbá a munkások közt keríteni kell olyanokat, a kiknek jelleme és értelmisége legtöbb kezeséget nyújt, be kell őket sorozni a szövetségbe, hogy ennek érdekében társaik közt szószólók legyenek. Ez is nyomós pont, melyet egyenesen a te figyelmedbe ajánlok s melyre nézve kivált a városokban lehet működni.

De mindenekfölött az ifjúság megóvására használd föl befolyásodat! A lebujok küszöbét el kell zárni az ifjúság előtt, a mennyire csak lehet! Hogy mikép? azt nem tudom, de ki kell találni, mert az ifjúság bűneinek elijesztő szaporodását legtöbbször annak a visszaélésnek kell betudni, mely megzavarja az agyat, elsorvasztja az erkölcsi érzéket.

Egy francia könyv, mely a kezembe akadt, azt az intézkedést ajánlja, mely fölött Marseille-ben tanácskoznak, ama városban, hol a vész legjobban dühöng. Azt javasolják, hogy az úgynevezett «védő körök» intézményét kell létesíteni, vagyis bizonyos meghatározott körben nem szabad italmérést nyitni az iskolák, főtanodák vagy más közoktatási inté-

zetek — továbbá temetők, kórházak, gyárak és bárminő istenitiszteletre szánt épületek körül.

Ezzel nem annyira a korcsmák számának korlátozását érik el; ez főleg arra való, hogy a hatóság különös oltalmára utalt lakosoknak bizonyos gyülekező pontjaitól nagyobb távolságra tolják a veszélyes alkalmakat.

Még egy dologra óhajtom különösen föl hívni figyelmedet, hogy ha lehet, ez irányban szót tégy: Rajta kellene lennünk, hogy életbe lépjen az az adó-faj, mely szerint a pálinka ára sohasem száll alá, de viszonzásul a sör és bor mind olcsóbb és olcsóbb lesz. Ez a svájcz rendszer, melyet bizony jó lenne nálunk is meghonosítani.

Isten veled! Szíves szeretettel maradok igaz barátod

Vértés Elek.

Elemér éppen a reggelinél ült Gizikével, mikor ez a levél érkezett. Szécsyné a szegény városrészekben végzett délelőtti körútjából jövet betért a fiatal házasságokhoz megpihenni. Anyai szemmel vizsgálódott s szívében áldotta az eget, hogy az ő fogadott fiának Gizellában oly kedves teremtest adott.

Azt lehetett volna mondani, hogy az a kis léha baba, a ki valaha volt, nem is létezett soha, annyi komolyság, bájos érzelmesség és egyúttal vidámság lakott most benne. Szécsy nénibe egészen belesze-

retett. A ki látta őket, feledte a nagy korkülönbséget, olyan rokonszenvvvel vonzódtak egymáshoz.

Elemér hangosan olvasta a levelet, mialatt nagy-nénje mosolyogva helyeslőleg bólintgatott: jártas volt a tárgyban, hisz eleget bibelődött a szegényekkel.

— Úgy van, — mondá — nagyon hasznosak az egészen népies modorban tartott iratkák, melyek élénk színekkel festik egyrészt a bajokat, melyeknek az emberek magukat kiteszik — másrészt pedig a hasznót, a mit önmegtartóztatás révén nyernek. De a nagy városokban, legalább ebben, a melyet én ismerek, bajos lesz boldogulni, jelentékenyebb eredményre jutni, hacsak módját nem ejtik, hogy a szegényeknek *egészséges* és *olcsó* lakásokat szerezzenek. Gondolj erre, gyermekem, ez nagyon helyes lesz.

— Már volt eszemben — felelt Elemér — de megvallva, félek, hogy ha annyi dologba fogunk, mind elhanyagoljuk.

— Ez — mondá Szécsyné — gondolom lényeges kiegészítője a ti műveteknek, ezt nem mellőzhetitek. Ha a munkásnak olcsó lakást adtok, felesége könnyebben menekülhet a gyári munkától. Ha otthon marad, megfőzhet az urának s annak nem kell majd a házon kívül keresnie eledelt. Ám a lakások ropant drágasága túlhajtott munkára kényszeríti őket s ha az anya egész nap dologban van, gyermekei

elhanyagolva csatangolnak, férjére gyakorolt erkölcsi befolyása elvész, megsemmisül. És az az agyonfáradt anya hogy taníthassa meg lányát a legmindennapibb dolgokra, minő a főzés, varrás, foltozás, mosás? Így hárul át örökösen a nyomor egyik nemzedékről a másikra.

A nő — Istentől kapott ösztönszerű belátásánál fogva férjének természetes tanácsadója — a munkás neje a milyen életet élni kénytelen, de meg mert semmi nevelésben sem részesült — a legcsekélyebb befolyástsem képes gyakorolni férjére. Némi csekély kivétellel így megy a szegény nép sora!

— Hiszen jól tudom én azt — válaszolt Elemér — egyike ez ama nagy társadalmi kérdéseknek, melyeket a gép hozott a nyakunkra. De — tette hozzá mosolyogva — édes nénikém, vigyázz, rád ne fogják, hogy a gépet el akarod pusztítani.

— Ne félj, barátocskám, felőlem megmaradhat, hisz nekem magamnak is sok kényelmet szerez és éppen nem szándékom az iparnak jótékony haladását ócsárolni — de legalább engedjétek megsiratnom, hogy oly kevéssé veszik figyelembe a tömeg nyomorát, melyet az a munka-rendszer szült, mely körülbelül ötven év óta járja. És az a nyomor növekszik s meg fogja boszulni tétlenségünket!

Pillanatnyi csend állott be. Elemér föl s alá sétált.

— Tudod, mi az én végső reményem? — szólalt meg végre. A szocializmustól való félelem! Talán az teszi majd meg, a mit a fönséges keresztény parancsnak, a szeretetnek régen meg kellett volna tennie!

— Ne várjuk mi azt a félelmet — mondá a néni nevetve — még el talál késni! Siess, gyermekem, higgy nekem. Vedd föl működésed körébe *az egészséges és olcsó lakásokat!* Dél-Franciaországban, ha nem csalódom, Bordeaux-ban és Lyon-ban már tettek kísérleteket, melyek a legjobb eredménynyel jártak. Szerezz magadnak tájékozást, te könnyen hozzájuthatsz.

— Tudom, olvastam — mondá — házcsoportokat építettek apró kertekkel; más csoportban még nagyobb házakat több munkás-család számára. A költségvetésre már nem emlékezem, de elfogadható, mert ott dicsérték az elért sikert. Építésszemerőseimmel majd beszéllek róla.

— Úgy, úgy, fiam — mondá élénken a néni — csináljatok terveket, dolgozzátok ki a költségelőirányzatot, de siessetek, a nyomor nagy és rohamosan halad az ilyen gyorsan növekvő városban.

Aztán beszélni kezdte legújabb tapasztalatait, megindítóan írta le ama szegény családok hálótanyáját, melyeket meglátogatott s melyek oly drágán fizették azt a siralmas váczkot,

— Gyermekeim — mondá — ha egyszer a tulajdon szemeitekkel látnátok, azután nem kellene többé az egészséges és olcsó lakások ügye mellett szót emelnem! Biztos vagyok, Elemér, hogy azonnal munkához látnál.

— Mostanában — szólt Elemér — igen el vagyok foglalva, de elmegyek, bizonyosan elmegyek, engem ez nagyon érdekel.

— De kedves néni — mondá Gizella — én is szeretném látni.... Hogy lehetne annak szeretét ejteni?

— Az a legegyszerűbb, édesem. Éppen most van még egy szabad óráim. Jöjj velem.

— Igen — habozott Gizella — de...

— Semmi de... Az idő szép, a járda fölszikkadt, a nap megtette a magáét.

— Valóban? — kérdé Gizella zavartan — és az ablakhoz lépett.

Szécsy néni azt hitte, hogy csak aggodalmaskodik a menyecske, kinek egészsége néhány hónap óta vigyázatot követelt. Hanem más volt itt a bibi!

Kedves olvasó, kivált olvasónő! Képzeld egy uriassághoz szokott előkelő fiatal nőt, verőfényes téli napon délelőtt tizenegy órakor végigmenni az utcán olyan idősebb nővel, a kinek öltözeke körülbelül 1885-ből való!

Szécsyné, a szegények angyala, ki csak értük élt,

a mit csak lehetett, öltözékén takarította meg. Tág lakásra volt szüksége, mert a nála összejövő gyári munkásnőknek az volt a műhelye és játszóterme. Ez a fényűzés kényszerítette másban gazdálkodni meg sokat, hogy az év végeig túl ne lépje a költségelőirányzatot.

Egy szolgáló elég lett volna neki, de mikor a másodikat el akarta bocsátani, hogy kiadásait fődözhesse — bezzeg lett nagy sirás-rivás.

— Már most mit fog csinálni szegény édes anyám, a kit én tartottam, jaj Istenem! Koldulni kell mennünk!

Erre megeredt a könye s úgy csurgott, úgy patakzott, hogy egy pillanat alatt elmosta az egész tervet. Mert utóvégre is a szegényekért történt volna — de új szegényeket teremteni, hogy azok rovására másokat gyámolítson... ez nem illett a rendszerbe!

Szécsyné is, mint okos asszony, azt gondolta, hogy ez a jócselekedet, az a kenyér, mit ennek a szolgálnak és elaggott anyjának nyujt, legalább több szabadságot biztosít neki a jótékonyssággal foglalkozni — de mert a költségelőirányzatot semmi áron sem volt szabad túllépni, az öltözék esett áldozatul.

Áldozatul esett, oly siralmas módon, hogy Gizella, ki az ő áldott, kedves nagynénjeért akár a tűzbe

ugrott volna — szívében valami fájdalmas szorongást érzett arra a gondolatra, hogy ezzel az angyallal, kit úgy tisztelt, úgy szeretett, az utcán mutassa magát.

És ez a szívszorongás annál kínosabb volt, mert hozzájárult a kegyetlen lelkifurdalás, hogy ilyen gyáva tud lenni.

Bizony komoly volt az eset nagyon! Nemcsak az öltözék volt az üdvnek 1885-ik, sőt talán 1883-ik esztendőjéből való, mikor a köpenyek olyanok valának, mint az esernyő-tok, a vállak körül minden legkisebb dudorodás nélkül, mi ma oly égető szükség, mint a levegő, melyet beszívunk. Nemcsak azok a rettenetes lapos vállak bántották Gizellát, hanem az is, hogy az idő vasfoga és az évszakok viszontagsága kegyetlen nyomokat hagyott még a színeken is. Az egyik ruhadarabon a fekete zöldes árnyalatot öltött, a másikon meg sárgába játszott. Sőt a Szécsyné rendkívüli tisztaságszeretete, az örökös kefézés, hogy eltüntesse a poros, sáros, zsiros és egyéb foltokat, melyek minduntalan újra kiütötték magukat, még ez a tisztaság kiváló szeretete által sugalt, gondos ápolás is csak növelte a bajt.

Hozzá még Szécsyné magas, megtermett nő volt egykori szépségének szembeszökő jeleivel; lehetetlen észrevétlenül menni e szép, tisztos hölgygyel, kit irtóztató öltözéke még feltűnőbbé tesz.

Gizella visszajött az ablaktól, hol meggyőződhetett, hogy a járda száraz, hogy a legszebb napfény csillogtatja a körút fáin még megmaradt havon a szivárvány színeit — s még egyszer végigpillantott nagynénjén.

Nem, ez sok, emberfölötti volna!

Általában az előkelő és jónevelésű nő az utcán két eszmét testesít meg öltözkéében és e két eszmének egyeznie kell, összeütközni nem szabad: Először ugyanis Éva lánya, ki a legelőnyösebb színben óhajt mások előtt megjelenni, másodszor — jól nevelt nő, ki ruházatának azt az alakot, színt, elrendezést adja, mely megengedi, hogy a járókelő tömeg között, a mennyire csak lehet, feltűnés nélkül mozogjon.

De hogy menjen valaki feltűnés nélkül ezzel a... Oh szegény Gizella, bizonyára alig merné szóval kifejezni azt a gondolatot, hogy szeretett nagynénjét szégyenli.

Ott állott tehát zavarban, nézegetve a napfényt, meg a havat és a rajta tündöklő gyémántokat, mind csak azon tűnődve: mi lesz már ebből?

Szerencsére Szécsyné rájött a megoldásra, nem is képzelve, hogy eszméje milyen nagy jótétemény.

— Talán kényelmesebb lesz neked délután négyöt óra közt?

— Oh igen — kapott rajta Gizella, mert a deczemberi napok e már késő óráinak félhomályára gondolt, de ezt oly élénk örömmel mondá, hogy pillanatra meghökkent, hátha elárulta magát s nagyon is jelezte, mily biztosságot nyujt neki a sötétség, mint a gonosztevőknek, kik a napvilágtól félnek.

— No hát ebben maradunk, négy órákor érted jövök.

Eljött és együtt látogatták meg azokat a szerencsétleneket s Gizella életében először láthatta a nyomort legszánalmasabb alakjában — a nagyvárosi szegény családnál!

Hazafelé mind csak azon járt az esze, miben tudná megszorítani ő is különféle apró fényűzéseit, melyeket eddig egyszerűen szükségeseknek tartott, de mióta ma azt az iszonyú nyomort látta, egész őszintén fölöslegesnek, haszontalanságnak minősített.

És nagynénje öltözéke, a zöldes köpeny, a sárgába játszó szoknya, a divatból rég kiment váll — tiszteletreméltónak tünt föl előtte, olyannyira, hogy most már elkísérte volna őt a legfényesebb nappal is!

XVII. FEJEZET.

A HIDVÁRY VENDÉG.

Azon a télen, a mikor az új pár Budapesten megtelepedett, Hidváry és neje nem hagyták el a falut. Most, hogy Gizella többé nem igényelte őket, mindketten pihenték a világi élet fáradsalmait és főleg Hidváry szinte duskálkodott a falusi gyönyörökben.

Egy este, mint rendesen, együtt üldögéltek a szalonban; Eszter és a plébános csaknem naponkint eljöttek és látogatásuk az öreg párra nézve valóságos jótétemény volt, mert bármennyire élvezték a várostól távol található fesztelen kényelmet, Gizellának üresen maradt a helye s az a csend és nyugalom, melyet távozásra hagyott maga után, a szülőket olykor némi borongásba ringatta.

Hidváryné és Eszter javában vitatkoztak ama fontos kérdés fölött, minő legyen annak a ruhának, melyet egy szegény gyermeknek készítettek, a szabása, meghányták-vetették, milyen legyen a dereka, a kötője, míg Hidváry és a plébános egy hirlapokkal megrakott asztal mellett a napi újdonságokról beszélgettek.

Az egyik szolga belép és sürgőnyt hoz.

— Gizellától jön — mond Hidváry fölszakítva —
lássuk:

«Elemér holnap délre kocsit kér maga és egy idegen, egy amerikai orvos számára, ki titeket bizonyára érdekelni fog. Mamával együtt csókol — Gizella».

— Lám, lám, egy amerikai orvos! Persze, hogy érdekes lesz egyetmást hallani a jövő birodalmáról, arról az országról, mely minket túlszárnyal, mely ellentétekkel és meglepő újdonságokkal van tele.

A nők félretették kézimunkájukat s Hidváryné fejét csóválva szólt: — Már én csak jobban szerettem az én vén Európámat!

— Én is jobban szeretem — válaszolt Hidváry — különösen szeretem multjáért, mely élénk sugarakkal kevert titokzatos árnyat vet mindenre, a mi bennünket környez. Szeretem, mert arról beszél, a mi volt, s úgy látszik, mintha multja emlékeiben egész gyönyörűséggel őrizne sok mindenféle költői és eszményi dolgot, hogy bennünket e sivár, rideg napokban fölűdítsen.

— És Amerikában ennek se híre, se hamva — mondá Hidváryné.

— Igaz, de van abban az országban tavasz, megújulás, lüktető, pezsgő tevékenység, melyet okosan teszünk, ha tanulmányozunk.

— Oh hiszen ha csak az kell — mondá Hidváryné nevetve — hát tanulmányozzuk. Egyébiránt én mindig szerettem idegenekkel érintkezni, s ez az érintkezés, ha módjával élünk vele, megtart bennünket az arany középszerben a sovinizmus és a világpolgárság között. Azt az orvost pedig szívesen fogjuk látni, nézzük csak, melyik szobába teszszük?

És csengetett; parancsot adott, hogy fűtsék be az idegennek szánt lakosztályt s Amerika iránt érzett minden csekély rokonszenve mellett is örült az ígérkező kis változatosságnak, szórakozásnak.

Mikor elváltak s bucsuzóul Eszternek kezét nyujtott, szinte megdöbbent, hogy az milyen sápadt.

— Valami baja van, gyermekem?

— Nem — felelt Eszter — igazán nincs, jól érzem magam.

— Akkor feljön holnap villásreggelire, úgy-e?

— Azt hiszem — tette hozzá Hidváry kezét szorítva a plébánossal — hogy vendégünk látogatása rövid lesz, de talán annál érdekesebb s én súlyt fektetek rá, hogy ön is élvezze.

Másnap délben Elemér megérkezett a vendégével. Ez körülbelül negyvenes, határozottan angol kinézésű ember volt, átható, csaknem szúrós tekintettel, de a szelídségnek némi árnyalatával, mi annak életét vette és bizalmat keltett.

Cserey bemutatta Dr. Swan-t, ki angol eredetű, de már Amerikában született. Angol kiejtésén nagyon megérzett hazájának jellege, de tisztán és folyékonyan beszélt a német nyelvet is.

A plébános és nővére a meghívás alapján fölmentek az egy órai étkezéshez, s a társalgás csakhamar igen élénk lett.

Dr. Swan-nél könnyen állott a szó, s mert olyan körben érezte magát, hol minden, a művelt világot érdeklő kérdést, tárgyat szívesen fogadnak, ebben ösztönzést talált s nekimelegedett.

Elemérnek azonban külön célja volt, mikor ezt a jövevényt Hidvárra hozta. A lehető legbővebb és legalaposabb tájékozást akarta tőle megszerezni az Amerikában életbeléptetett rendszabályok felől ama vész ellen, mely az ő behatóbb foglalkozásának volt a tárgya.

Étkezés után erre terelte a társalgást s a plébánossal és Hidváryval felsoroltatta a már tett kísérleteket és intézkedéseket. De a háziúr talán koránál fogva s néhány boszantó tapasztalat miatt erősen hajlandó volt sötét színben látni az ügyet. S miután előadta, a mi történt, egy kis panasz röppent el ajkairól türelmetlenségből és keserűségből, hogy annyi munka, annyi utánjárás, fájdalom! még mindeddig oly csekély sikerrel járt.

— Ne csüggedjen — mondá Dr. Swan — foly-

tatni kell, minél többször emlegetik a tárgyat, a komoly emberek szemei elé állítva a ténynek otrombaságát, az eme bűnből származó tébolynak, hülyeségnek, bűneseteknek számát, annál inkább ráirányozzák a világ figyelmét a bajra. Így fogják kierőszakolni, hogy a szórakozott, elfoglalt tömeg ráfordítsa tekintetét s utoljára a hatalom is kénytelen lesz foglalkozni vele. Amerikában, mint tudják is talán, ez a vész nagyon is pusztít. Kellő erélylyel mégis meglepő eredményeket értünk el.

— Halljuk — mond Hidváry — minő eljárást követtek; hadd lássuk — tette hozzá a többiekhez fordulva — eszméink megegyeznek-e?

— Hát Uram, — mondá az orvos — csökkentettük a csapszékek számát.

— Ezt hajtom én már régen, — szakította félbe Elemér, a plébánoshoz intézett első levelére czélozva, melyben a pálinkamérések számának apasztását, mint fő fontosságú dolgot jelezte, — ennek a végrehajtása azonban csak nagyon lassan fog menni.

— Igenis — folytató az orvos — a csapszékekre kell lesujtani. Ahol volt ehhez bátorság, ott a baj csökkent; és pedig szemlátomást, — tette hozzá hangsúlyozva. Egyébiránt ez nagyon természetes is, mert a fiatal emberek és a gyöngye jellemek nincsenek annyi kísértésnek kitéve! Sőt példát is idézhetek. Kansas tartományban, hol erélyesen

jártak el, a fogyasztás 75 százalékkal apadt.¹ Bizonyára elismerik önök, hogy ez már valami?

— Persze, hogy az — válaszolt Elemér élénken — a puszta józan ész is belátja, hogy a kísértésnek könnyen kínálkozó alkalma súlyosítja a bajt, kivált a gyöngé lelkeknél, kiknek ellenállása a megelőző visszaélések arányában fogy. Akadályokat kell eléjük gördítenünk, korlátokat húznunk s úgy meggátolnunk, hogy vesztükbe rohanjanak.

— Mindenütt könnyen behozható az a rendszer — folytatta az orvos — melyet Massachusett nemrég fogadott el. Ott az 1888-ban megszavazott törvény korlátozta a korcsmák számát; Boston-on kívül 1000, Bostonban pedig 580 lakosra engedélyeztek és szabadalmaztak egyet. És mi lett az eredmény? Bostonban volt 1658 pálinkamérés, néhány hónap mulva már csak 780 maradt. És mert egyúttal a szészes italok árát fölemelték, a 878 pálinkamérés megszűnése a közjövedelmekben semmi veszteséget nem okozott. Ott, a hol 1658 korcsma 3,200.000 frank jövedelmet hajtott, 780 hozott 4,500.000 frankot. Fall-Riverben 260 pálinkamérésről leszállottak 56-ra, Louell-ben 300-ról 64-re. A 60.000 lelket számláló Cambridge városban e törvény hatása alatt a bűnesetek észre-

¹ «L'action sociale par l'initiative privée» par *Eugène Rostaud*.

vehetőleg megapadtak, s a nyomorból számtalan család jólétre emelkedett. New-Yorkban, az óriás New-Yorkban, melynek népessége szüntelen növekszik, a korcsmák száma ellenkezőleg fogy, mióta elrendelték, hogy új csapszék nyitása nem engedélyezhető többé, hacsak cserébe egy már létezőt be nem zárnak: 1887. december 31-én volt 8219 korcsma, 1889. július 15-ére nem volt több, mint 7310, tehát 18 hónap alatt közel ezer szűnt meg. De más hathatós eszközöket is alkalmaztunk. Az Egyesült-Államoknak egyik szövetségi törvénye minden nyilvános iskola tantárgyai közé iktatta a szeszes italok természetének s az emberre gyakorolt hatásának ismertetését.

— Ez megint a te eszméd, Elemér — mondá a plébános — és azt gondolom, nem is volna valami nehéz az olvasást, helyesírást és egészség-tant fölhasználva, ezeket az ismereteket közölni, hogy a gyermekeket az ivás szörnyű szenvedélyéből származó mindenféle bajok felől fölvilágosítsuk.

— Azt hiszem — szólt Hidváryné — ez megtörténhetnék anélkül, hogy a gyermekeket több munkával kellene terhelni.

— Bizonyosan — válaszolt férje — csak akarni kellene, de!...

— Előre, nagyságos uram — szakítá félbe a

plébános — semmi csüggedés! Gondoljon csak arra, milyen utat tettünk már meg!

Aztán felsorolta az elért sikereket, kik szegődtek hozzájuk munkatársakul. Minden megyében van egy-egy város, hol a hidvárihoz hasonló kis csapat már működik, vagy alakulóban van. Mind dolgozik és beszámol a hidvári központi csoportnak. És a közvélemény is érdeklődni kezd!

Mikor Eszter az ilyen beszélgetéseket hallgatta, néha mintha megmozdult volna benne a kevélység, hízelt a hiúságának. Mert az a gonosz hiúság hol be nem fészkeleli magát!

Mikor egy pillanatra feledni bírta azt a pontot, honnét az ő mozgó működése kiindult, azokban a szünetekben, melyeket a léleknek a fájdalom enged, hogy magát mintegy összeszedje s lélekzetest vegyen, titokban szinte kedve támadt mosolyogni afölött, hogy annyi elme mindegyikének munkájának nem sejtett rugója ő volt.

Ime, egy egészen szabályos intézményt hozott működésbe, mintha megnyomta volna a villamos csengettyű gombját, mely megzendít egy hangot, ébren tart mindenkit, a míg neki tetszik ujjának nyomása alatt tartani a gombot.

Eszter lelke, bármennyire megtörték és megrendítették az újabb fájdalmak, boldogan és büszkén emelkedett ama jónak láttán, a mi eddig történt!

Nem, ne mondjuk, hogy hiúság volt... Az a jogos öröm volt, mit a munka ád, még a mások munkája is, mely alatt az ember fölismer valamit önmagából, a ki azt megindította.

Pedig aznap valami ismeretlen gyötrelem kínozza. Látni maga előtt egy embert abból az országból, hol az ő Bertalanja tengődik, a ki talán segíthetne őt föltalálni: de nincs semmi más nyom, mint az a siralmas levél!

Eszter és Elek mégis elhatározták, hogy Dr. Swan-nek megmutatják a levelet. Elek úgy számított, hogy átvezeti a szomszédterembe, hol szabadon beszélhetnek, de hiába kereste rá az alkalmat.

Villásreggeli után lementek a parkba sétálni, a tó be volt fagyva s a hidvári fiatalság javában korcsolyázott rajta. Elemér gyönyörűséggel idézte vissza mult évi boszuságait.

— Emlékszik, Eszter kisasszony, mikor itt szám-lálgattam, hogy az én Gizellám hány fordulót tesz a korcsolyán Závoryval? Jaj de mérges, jaj de dühös voltam!

Eszter kaczagotts elmondta neki, micsoda szocziá-lista szennyfoltokat kentek rá s aztán azokat a Gizella képzelete milyen iszonyú dolgokkal toldotta meg, mikor rémületében barátnéjával közölte.

— Hát kegyednek köszönhetem, hogy az ő szemeiben megtisztultam foltjaimtól?

— Bizonyosan — mondá Eszter tréfás komolysággal — nélkülem veszve lett volna! Aztán Hidvárynéhoz tartott: — Itt az ideje, nekem mennem kell, kegyed tudja...

— Igen, igen, a munkásnők órája, varrás, vasalás, és a többi. Kati már elment, de, — tette hozzá vejéhez fordulva, — Eszter nélkül nem megy sehogy! Majd fölemlített bizonyos fölmerült nehézségeket s hogy mennyi türelem és lankadatlan erély tudja csak e szegény lányokat fegyelemben tartani.

— Csodálom Esztert s nélküle, megvallom, nem tudom, lett volna-e bátorságom folytatni ezt a munkát! E szerencsétlenek közül annyi kisiklik a kezünkből s mikor már jó ideig vesződünk velük, ott hagyják az együletet s az ember tudja, hogy végük!

— De vegye számba, asszonyom, hogy mennyi megmarad! Nagyon megérdemli a fáradságot, hacsak néhány lelket ment is meg az ember!

— Igaz, gyermekem, tudom, nem szabad bátorságot veszteni! Menjen, lám én itt tartóztatom, míg ott várják. De estére visszajön úgy-e? És pedig a plébános úrral? Dr. Swan holnap reggel visszautazik, élvezzük ki az ittlétét.

És csakugyan, a plébános és nővére estenden ismét megjelentek a kastélyban. Eszter elfoglalta szokott helyét Hidváryné mellett, a lámpa széles

ernyője alatt, mely oda volt helyezve a szalon nagy asztalának közepére, mely körül rendesen üldögéltek. A nők között, az asztal szögletén egy fűzből font nagy lábaskosár megrakva egész halom szegényeknek szánt varrott és varratlan ruhával, szövetmaradékokkal, kiszabott vásznakkal.

A férfiak teáztak, dohányoztak, beszélgettek. A könyvtár ajtaja nyitva volt. Eszter pedig egy kis gyerekszoknya szegélyét hajtogatva s a szegést, melyet varrni akart, térdein simítgatva, oda-oda nézett az ajtóra . . . S azon tűnődött: mikép fogja bátyja szerét ejteni, hogy az idegennel szabadon beszélhessen?

A társalgás élénken folyt, még Hidváryné is kezdett érdeklődni az újvilág iránt s kérdései, megjegyzései újabb és újabb tárgyat hoztak fölszínre.

Dr. Swan éppen arról beszélt: minő rendszabályokat vettek foganatba, hogy megóvják az ifjúságot, melyet annyi és oly erős kísértés ostromol s ezzel összefüggőleg fölemlített egy elzüllött fiatal embert, egy kivándorlót, a kit bizonyos ideig a vezetése alatt álló örültekházában ápolt.

Eszter összerezsent s éppen a szövetbe szúrt tűje kissé ujjába hatolt, melylyel alul a szegést fogta. Elővette a zsebkendőjét, pár csepp vért fölitatott vele, aztán ismét a varráshoz fogott.

— Az a fiatal ember — folytatá az orvos — olyan emléket hagyott bennem, mely örökké itt marad — s ujjával homlokára mutatott. — Ez pedig nagy szó egy orvosnál, ki oly nagy intézet élén áll. Hiszen annyi beteggel van bajom.

— Nemde az ön szakmája az elmeorvógyászat? — kérdi Hidváry.

— Igen, uram, de az én kórházam befogad olyan idegbetegeket is, kik még nem egészen érettek az örültekházára. Az a fiatal ember — kezdte ismét — nem tudom miért, de engem fölöttébb érdekelt. Meglehet azért, mert egyénisége olyan titokzatos volt... Sohasem akarta megmondani, melyik országból való.

— És micsoda nyelven beszélt? — kérdé Elemér.

— A németet törve beszélte. Neve nem árult el semmit, hisz, mint maga megvallotta, álnevet viselt . . . De én sokat adnék érte, ha megtudnám, ki volt.

— És mi lett belőle? — szólt Hidváryné.

— Meghalt, asszonyom, meghalt a szemem előtt, az én kezem alatt, ki a legaprólékosabb gondnal törekedtem megtartani a lelket gyönyörű, bájjal teljes hüvelyében. És az a lélek is, mely mintegy erkölcsi fölосzlásának iszonyatai között is — megőrizte a nemességnek, jó érzésnek maradványait,

az a lélek is kimondhatatlan érdeklődést keltett bennem.

Eszter most már nem varrt. Megható tekintetű nagy kék szemei az orvosra tapadtak, szinte könnyörögtek neki, mintha azzal a néma esdekeléssel kivehették volna belőle az igazságot, mely a kínos sötétségből végre kirántja.

— És mi volt a vége — kérde Hidváryné — miféle betegség ragadta el?

— Nos, hát, asszonyom, visszatérünk arra a tárgyra, mely mindannyiokat foglalkoztatja. Az a fiatal ember visszaélt az itallal.

A plébános odatekintett hugára; színehagyott, fakó volt az arcza, szemei meg mereven nézték, nézték az orvost. A lélekzete rövid, idegei megfeszültek, a legkisebb mocczanást sem engedte meg magának, mintha félt volna, hogy azzal figyelmet ébreszt s elakasztja a szavakat, melyeket lelke szomjában csakúgy szítt, nyelt.

— Végre — folytatta az orvos — meg lőn támadva a szív, a szesz által mintegy elégetett gyomor alig működött többé s az egész idegrendszer megbomlott gyógyíthatatlanul. Csaknem görcsös rohamok állottak be... Oh asszonyom, nem akarok az undorító részletekbe bocsátkozni, inkább szeretnék — mondá habozva — igen, inkább érdeklődést szeretnék kelteni e szerencsétlen iránt, mert őszintén

mondom, mióta Európában járok-kelek, szinte hajt valami, hogy megkíséreljem föl kutatni a szegény fiatal ember szüleit . . . És hátha kegyetek ebben segítségemre lehetnének.

— Nem lesz könnyű — szólt Hidvály — ha meggondoljuk, minő tömeg vándorol ki önkökhöz.

— Igaz, de ki tudja? És ez rám mintegy végrendelet, melyet, úgy érzem, teljesítenem kell.

Eszter fölkelt, kissé távolabb, az ernyő árnyában, s egészen közel oda, hol bátyja ült, egy üres karszék állott.

— Kissé fáradt vagyok — súgta neki, leülve mellé, de mikor az a hazamenetelt indítványozta: — Nem — mondá görcsösen szorítva a kezét — maradni *akarok*!

Vértes aggódva tekintett rá s az egész beszélgetés alatt szemmel tartotta.

— Talán övéihez valami megbizást kapott tőle?
— kérde Hidváryné.

— Igen is, nem is, asszonyom.

— Bocsánat, orvos úr, de lám bennem máris érdeklődés ébred a szegény szülők iránt, kik talán keresik gyermeküket! S a Hidváryné szelid, résztvevő lelke megnyílt s szinte kutatni indult. De én Istenem! ebben a nagy Európában hol kutasson? Bár nem volt reménye, de mégis szeretne volna föl találni annak az eltántorodott, elveszett, végre meg-

halt s könyek, aggodalmak közt fürkészett szegény fiúnak szüleit.

— Kérem, mondjon el mindent, a mit csak tud róla — mondá egészen megindulva. — Először is minő külsővel bírt?

— Oh gyönyörű volt, egész valóján annyi kellem, annyi előkelőség nyomait viselte! Szabályos vonások, szemeiben finomsággal telt mosoly, mintegy megvillanása a veleszületett előkelőségnek és gondos nevelésnek, melyek egészen sohasem törlődnek el, s melyek minden tettén meglátszottak! . . . Olyasmi, a mit bajos megmagyarázni, de előfordul. Aztán — folytatá habozva — mint a sötét éjjelek, beállottak a lelki süllyedés jelei, oly fájdalommas volt ezt látni!

— Hol van Eszter? — kérde Hidváryné, ki nem vette észre, mikor elhagyta helyét.

— Itt vagyok — mond Eszter, fölemelkedve, mintha valami gép mozzatná, de rögtön visszahanyatlott a székbe, föntartva bátyjától, ki látta, hogy roskadoz.

— Rosszul van? — szólt Hidváryné hozzá sietve. — Lássuk csak, gyermekem . . . Itt nagyon meleg van . . . És maga sokáig ült az alatt a nagy petróleum-lámpa alatt, mely köröskörül mindent fölmelegít.

— Igen — szólt Eszter halkán.

— Jöjjön pihenjen le egy kicsit, talán az én szobámban. Jó lesz?

— Köszönöm, jó lesz -- suttogta bágyadtan.

És Hidváryné, mintha édes anyja volna, bevezette a fiatal lányt magához, lefektette egy divánra, párnát tett a feje alá, aztán kis erősítő italt készített neki s közben szívélyes, gyöngéd szavakkal dédelgette. Mindez oly melegen, oly édesen, oly anyai szeretettel áradt a szivéből, hogy Eszter kitárta karjait s a Hidváryné nyaka körül fonva, sírni kezdett, mint a gyermek.

— No, no, édes Eszterkém, hát mi a baja?

De Eszter nem felelt.

— Lássa — folytató Hidváryné arczát simogatva — nem kellene én előttem annyit titkolóznia... Hiszen tudja, gyermekem, hogy mennyire szeretem!

— Tudom — szólt végre egészen megadva magát — el is fogok önnek mondani mindent, mert már megfojt... Ön olyan jó... De ma nem tehetem... Ma csak az kell... tette hozzá erőfeszítéssel fölemelkedve. — Oh, nagysád, esdve kérem, hallgassa ki Dr. Swan-t! Ne veszítsen el egyetlen szót, a mit mondani fog, beszéltesse el vele ezt a tárgyat, megigéri ezt nekem?

Olyan ünnepélyességgel könyörgött, hogy Hidvárynét meglepte.

— Jól van, gyermekem, megigérem — mondá ő is ugyanazon komoly hangon, hogy bizalmat öntsön belé.

— És kérem, mondja meg a bátyámnak is, hallgassa meg ő is... és önök ketten beszéltesse el a doktorral mindent!

Hidváryné tűnődött: mikép jöjjön rá mindarra, a mit Eszter megtudni óhajt; mikép vallassa ki a doktort mindenről, a miről Eszter értesülni akar, mikor ő maga nem tud a dologról semmit, legfőlebb homályosan sejt egyetmást, de tüzetesen éppen nem ismeri izgatottságának okát. Az orvos meg holnap elutazik, azután lehetetlen lesz megtudni tőle valamit. Még ma este tisztába kell jönni; akár az éjszaka is rááldozza, de kifaggatja az orvost, kimeríti a tárgyat, csak a plébános igazítsa valahogy útba. De hát vajjon tud-e az mindent? Eszter meg olyan alélt... Mit csináljon?

— Gyermekem — mondá végre gyöngéden — hogy segítsen megértenem, a mit majd mondani akar, s hogy ma este jobban tájékozhassem magam, mert reggel már az orvos elutazik, megengedi, hogy bátyjától megkérdezzem: miről van szó? És bátyja tudja mind, a mit magácska velem közölni akar?

— Oh igen, tudja; mondjon is el nagysádnak mindent, hadd tudjuk meg az igazat!

Aztán két kezével eltakarva arczát, beletemette a párnába, mintegy elrejtve oda mind azt a szégyent, mit szende, ártatlan lelke mint nyomasztó terhet hordozott oly régóta már!

A szalonba visszatérve, Hidváryné fölkérte a plébánost, hogy kövesse a könyvtárba s elég volt pár percz, hogy megértsék egymást.

— Oh nagysád, milyen áldás a hugomra nézve, hogy kegyeddel beszélt! S jövőre is mily vigasztalás tudnia, hogy ön előtt föltárhatja szívét.

— Most pedig ne veszítsünk egy pillanatot se — fejezte be a háziasszony.

Hidvárynak és Elemérnek aztán tudtára adta, hogy a plébános úrral közel ismeretségben levő család forog szóban, mely egy szökevényt, egy tékozló fiút sirat s most az a föladat, hogy Dr. Swan-tól lehető legbővebb tájékozást szerezzenek.

Az urak visszavonultak s az orvos egyedül maradt az úrnővel és a plébánossal.

Röviden előadta, a mit a fiatal ember életéről tudott; de biz az édes kevés volt, mert mindössze csak pár hónapja tartózkodott New-Yorkban, mikor Dr. Swan őt megismerte s így amerikai életéből csak kevés részlet jutott tudomására.

Az első időket nagy nyomoruságban töltötte, mint legtöbben az olyanok, kik minden ajánlás nélkül mennek az új világba. Azután gyönyörű

írása lévén, különböző irodákban kapott munkát, de mindenütt elbocsátották siralmas kihágásai miatt, gyakran kellett helyet változtatnia, végre nem talált foglalkozást sehol.

Sűrűn elfogta a szívgyörcs s ilyenkor ismerősök hiányában a kórházba került.

— Az egyik ilyen alkalommal hozzám szállították — mondá az orvos — az ideg-betegek kórházába, oly szörnyű állapotban, hogy kénytelen voltam az őrültek osztályába vitetni. Ott azonban helylyel-közzel magához jött, jobban-jobban lett s ilyenkor, mint fénysugár az éjben, tünt elém annak a szegény eltévelyedett embernek bája, vonzó lénye. Egyik rögeszméje volt az aranykeresés.

A plébános összerezett s kezével ösztönszerűleg odanyult a kabátja zsebébe, melyben a levél volt.

— Ez különben — folytatta az orvos, észre sem véve azt a mozdulatot — nálunk igen gyakran előforduló téboly. Az arany tömérdek szegény embert vonz oda, a kiknek, mert mindent elharácsolnak, mindent elvesztettek, félig megbomlik a fejük. S mikor a megkísérlett foglalkozásokkal nem érnek célzt, az «aranyásás» bűverővel megigézi őket s ebben az elkábulásban a szegény agy örökre elborul!

A plébános, ki a levelet kezében tartotta s csak

a pillanatot várta, hogy előálljon vele, most megmutatta az orvosnak a címzést, hogy ismeri-e az írást?

— Fájdalom, plébános úr, nem; ez az írás ismeretlen előttem.

— Hát ez nem vezeti nyomra? — kérde a plébános, szétbontva a piszkos, gyűrött, elmázolt nagy levelet.

— Hja, tisztelendő úr, ezt kétségkívül szintén valami szegény háborodott írta, de vajjon az enyém-e?... Ám legyen szives lefordítani, majd meglátom.

A plébános lefordította, magyarázta, de az orvos csak tagadólag integetett, vállát vonogatta.

— Annyi van ilyen! — szólt végre. Aranyat, aranyat, még több aranyat... Igen, ezt hajtják, tudom. De az-e ez, a ki nálam meghalt?

Néhány pillanatnyi csönd után Hidváryné szólalt meg:

— Kérem, mondja el még, mit tud a szerencsétlen végéről?

— A mult őszzsel egy este értem jöttek s jelentették, hogy a beteg vívódik, fuladoz, de a mi meglepő, az elméje egészen tiszta, világos.

— A halált emlegeti — mondá az ápoló s egészen józanul beszél, papot kíván és az orvos urat akarja látni.

— Iszonyú görcsös fuldoklásban találtam. De tekintete megváltozott, eltűnt belőle az a bárgyú bizonytalanság, el az a vad rémület, melyek váltakozva az izgatottságot és ellankadást mutatták. Beszéde rövid volt ugyan és szaggatott, de világos és velős. Nem hajtotta már az aranyat, sem a gazdagságot.

— Meghalok — mondá több ízben — nagyon rosszul érzem magam... Papot óhajtanék... Nem akarok pap nélkül meghalni.

— Tudtam, hogy katolikus, elküldtem a kórházi lelkészért, ki bizonyos ideig egyedül maradt vele, azután elvégezte, mit a katolikus szertartás a haldoklók ellátása végett előír. Mikor ismét bementem hozzá, arcza egészen át volt szellemülve, vonásain a béke és nyugalom kifejezése s én ismét tapasztaltam azt a meglepő hatást, mit a vallás vigasza a betegekre gyakorol. Akárhányszor jobb eredményt idéz elé, mint a mi gyógyszereink, csillapítóink.

— Beszélt ön azzal a pappal, adott önnek valami fölvilágosítást? — kérde a plébános.

— Bizony csak keveset. A szegény fiatal ember megbízást akart neki adni szüleihez, meg is mondott mindent, csak a szülei nevét nem tudta megértetni, meg hogy melyik országban laknak.

— Oh Istenem! — sóhajtott Hidvárné.

— Tudassa velük — mondá a lelkésznek — hogy

bánom ballépésemet, hogy esdve kérem bocsánatjukat. Vétkes vagyok, nagyon vétkes, de hamisító nem vagyok! Nem, hamisító nem... És ezt ismételte többször.

A plébános egy gyöngé fölkiáltást nyomott el.

— Ez talán útbaigazítja önt? — kérde az orvos.

— Talán — mondá Elek — némileg, de... hányan szöknek ki Amerikába, mert valami hamisítást követtek el! Fájdalom, ez nem oly ritka eset.

— És — mondá Hidváryné — a pap biztosította önt, hogy igaz bűnbánat jeleit adta?

— Oh igen, még pedig megható bánat jeleit. A pap könybe lábadt szemekkel említette. Ime — úgymond — papi hivatalom legvigasztalóbb perczei, szentül meghalni látni a szegény bűnbánót, mint ez is. Meg van mentve, buzgó, igaz bánata megmentette!

A plébános lehajtotta fejét s összekulcsolt kezeit az asztalterítő redői alá rejtette. Hálaadását nem vették észre s csöndben meg is hosszabbíthatta azt, míg azért hallgatta az orvost, ki folytatá:

— De miután a lelkész e legfőbb pontban örömet kifejezte, ismét kínos zavarába jutott vissza. Szüleinek és hazájának nevét a beteg oly halkan susogta, hogy nem bírta megérteni.

— Rettenetes! — szólt Hidváryné — ez a bi-

zonytalanság még megöli azokat, kiket a dolog érdekel!

— Van valami — mondá az orvos — a mi utbagazíthatna, sőt határozott biztosságot nyújthatna.

— És mi az? — vágott közbe egyszerre Hidváryné és a plébános is.

— Van egy márvány mellszobor, egyik művész-barátom készítette a halott arczáról vett gipszlenyomat után.

— Hasonlít? — kérdé Hidváryné.

— Én úgy találom, hogy a hasonlat tökéletes, bár kissé talán fiatalabbat mutat. Különben a vonásokat híven kell visszaadnia, mert az eredeti nyomat után készült.

— Lehet, hogy a betegség megváltoztatta — szólt a plébános — és akkor a hasonlatosság többé a kutatásban nem segít.

— Lehetséges — válaszolt az orvos — de nem tartom valószínűnek, megmondom, miért. Alig sőhajtott utolsót a beteg, én a többi orvosokkal távozni készültem, de már említett művész-barátom, ki bonczteni tanulmányok végett a kórházban tartózkodott, csakhamar visszahítt.

— Maradjatok egy kicsit — mondá — most nézzétek meg, milyen szép!

— Azt mondta? — kérdé a plébános a legélénkebb megindulással.

— Miért lepi ez önt meg? Akárhányszor előfordul, hogy rögtön a halál után a szenvedés által eltorzított vonások visszanyerik...

— Úgy van, úgy... Bocsánat, hogy félbeszakítottam, de — tette hozzá roppant izgatottsággal — meg tudná ön nekem mondani pontosan ama fiatal ember halálának napját és óráját?

Az orvos kémlő tekintetet vetett a plébánosra.

— Rá tudnék akadni a jegyzőkönyvemben... de...

— Igaz, orvos úr, ön nem érthet engem, azonban szerfölött le lennék kötelezve, mert ebből képes volnék kideríteni valamit, a mi Mindszent virradóra történt... s a mi nekem rendkívülinek tűnt föl.

— Annyit körülbelül mondhatok, hogy október végén történt. S kivéve zsebéből könyvecskéjét, lapozgatott benne.

— No, nézze, itt van, épen aznap, melyet ön említ, reggel öt és hat óra közt.

A plébános végigsimította homlokát. Mindszent reggelén jött be Brigitta hozzá s az általa jelzett éjjeli óra az amerikaiak megfelelt.

Dr. Swan folytatta:

— Barátom figyelmeztetett, hogy a beesett arc megtelt, az idegrángásokat szelíd nyugalom váltotta föl. Az orr hajlása szépen kivált s klasszikus szabályosságot öltött. Annyira meg voltunk lepve

mindannyian a szemünk előtt így kialakult szépségtől, hogy azt ajánlottam barátomnak, hozza elő a fényképező-készülékét. De ő nem hajlott erre.

— Oly szép — mondá — hogy tanulmány végett szeretném a lenyomatát.

— Volt a műtermében egy márványtömb s mi-helyt a gipsz-levonattal elkészült, munkához látott s úgy tervezte, hogy ezt a klasszikus főt zöldlombok közé helyezze. Azt mondanák, alszik a galyak, levelek között. Ezt a márványt nagyon megcsodálták és méltán, mert költészettel és érzelemmel telt műdarab. Engem mindig megihatott, annyi érdeklődéssel gondozott szegény betegemnek hű képe szájalomra gerjesztett s gyakran eszembe ötlött a gondolat, hogy talán annak segélyével föltalálhatom a családot is.

— De már most, hogy láthatnók meg azt a szobrot? — kérdé Hidváryné.

— S az olyan szép műdarab bizonyosan drága lesz? — tette hozzá a plébános. Magában pedig számíthatni kezdte a két család jövedelmét s azon tűnődött, összetudnák-e adni a szobor árát.

Az orvos megígérte, hogy a kérdéses mű árát megsürgönyözi, hogy lehető legkevesebb időt veszítsenek. S Elemérrel másnap reggel elutazott.

XVIII. FEJEZET.

VÁRAKOZÁS.

Mint a fényes felhő, mely szemeink előtt átvonul, szétfoszlik és eltűnik, Eszterre nézve olyan volt a Dr. Swan látogatása.

Elmult, szétfoszlott, eltűnt a remény, hogy némi részletet megtudhasson a szerencsétlen felől, a kit keresett. Azon az estén nem volt képes jelen lenni a fontos közlések alatt; eléggé sajnálta azután, hogy oly gyöngé volt, hogy oly kevésbé tudott uralkodni magán. Azokat a részleteket, miket bátyja és Hidváryné közöltek vele, elégteleneknek találta. Ezer kérdés tódult elméjébe; de kihez intézze? A kiknek szólhatott, azok már kimerítették a tárgyat; a ki pedig még többet is mondhatott volna, fájdalom! ki tudja, már hol jár?

Az a férfi, ki Bertalanjáról oly érző szívvel beszélt, bizalmat keltett benne. A közös érdek vonzotta hozzá. Érezte, hogy olyan kérdéseket is merne intézni hozzá, a minőket nem tennie másnak, mert azt hitte: annak jobban meg kell őt értenie, hiszen azt is elbűvölte ama lebilincselő teremtésnek bája, a kit ő szeretett, ha mindjárt az erkölcsi nyomornak, a szerencsétlenségnek, a gyalázatnak leple, rongya

borította is! És Eszter megszerette a derék orvost, hiszen az is gyöngédséget, érdeklődést tanúsított Bertalan iránt és ápolta őt!

De ő is elment!

Azonban mindeme gondolatok mellett csak úgy nyüzsgött fejében a kétség. Hátha tévedés az egész?... Talán valami más szerencsétlennek a története, ki mint az elmúlt boldogságnak hazajáró lelke az ő útját állja, hogy rémítgesse! Oh, milyen gyötrellem! De hát miért?

És a szegény gyermek meghalványodott, megfogyott az aggodalomtól.

Először is a távirati választ várta. Vajjon a mellszobor ára olyan lesz-e, hogy megszerzésére lehessen gondolni? Jékeyék vagyonát a Bertalan adóságai jól megviselték, az öreg Vértés pedig, ki hozzájárulását szívesen megígérte, édes-kevéssel rendelkezett.

Végre megjött a válasz. A két család, ha összefog, megbírja a vételt! Most tehát a megállapított terv szerint Jékeyékkal közölni kellett mindent, a miről értesültek; továbbá ajánlatba hozni a mellszobor elhozatalát s arra az esetre, ha a hasonlóság megszerzi az óhajtott bizonyosságot, indítványozni annak megvételét.

Az amerikai válaszzal együtt megérkezett a halottról fölvetett fénykép is, de olyan sötét, olyan

elmosódott volt, hogy nem lehetett rajta kivenni semmit s így az a remény, melyet Eszter egy ideig hozzáfűzött, elenyészett.

Elhatározta, hogy ő maga értesíti a szülőket s eléljük terjeszti az ajánlatot.

Két éve nem látta már őket! Az a fájdalom és levertségben töltött két esztendő olyan változást idézett elő, mely kínosan lepte meg.

Mikor anyjával átment Jékeyékhez, messziről látta a két öregot s megkérdezte, ki az a két aggastyán?

— Hát nem ismered föl őket? — mondá anyja. — Hisz ők azok!

Mivé lett a rózsás arcú, erőteljes hölgy! És az a ruganyos, fürge járás, melyben a telt idomok mellett is kellem nyilatkozott, meg a szemeknek az az élénk, finomsággal teljes mosolya, mely fiának mosolyára emlékeztetett . . . Oh szörnyű változás!

Ime, most egy meggörnyedt, lesoványodott asszony, ki baljával férje karjába kapaszkodik, jobbával botra támaszkodik!

A nézése meg olyan bizonytalan, ijedt, attól az erőfeszítéstől, melyet ki kellett fejtenie, hogy mozoghasson.

Az atya még egyenesen tartotta magát, járása szilárd volt, de azelőtt deresedő dús hajzata és szakálla két év alatt ime hófehér.

Eszter egy pillanatra megállapodott, e változás láttán olyan megindulás vett erőt rajta, hogy nem is tudta, mikép rejtse el! Hiszen mondták, hogy Berta néni elgyöngült, összeesett, figyelmeztették, hogy kimélettél kell vele bánni, de még sem így képzelte.

— Hogy fogok én neki mindent elmondani? — kérde anyjától.

— Lassan-lassan kell előkészíteni — felelt Vértessné, — ma csak az úrral beszélj, azután majd meglátod.

E perczben az öreg házaspár egy útfordulóhoz érve, szembekerült velük. Esztert várták, tehát hevesebb rázkódtatás félelme nélkül azonnal megjelenhetett előttük.

— Berta néni! — kiáltott messziről, feléje futva.

A pálcza kiesett a szegény asszony kezéből s magasra emelte reszkető karját, hogy átfogja annak a nyakát, a ki csaknem leánya volt.

— Édes, drágám, milyen öröm, hogy ismét látalak, nézz rám, hadd lássam a te jóságos szemeidet, a te kedves arczodat!

S az édes szavakra, gyöngéd ölelgetésre gyermeki hízelt volt a felelet.

— Támaszkodjék az én karomra — mondá Eszter, ki fölvette a pálczát — jobb lesz az, mint ez, s mosolyogva mutatta a botot. Aztán úgy-e kedves

néni, menjünk? így, egy állóhelyben még meghúthatné magát — s mind a hárman megindultak a ház felé.

Vértesné, ki néhány lépéssel előre ment, mert az út szélessége csak háromnak juttatott helyet, meg-megállt, vissza-visszafordult s iparkodott könnyös dolgokra terelni a társalgást, hogy elejét vegye a nagyobb megindulásnak, mely mindnyájukat fenyegette.

Mikor beértek s a beteget támlásszékébe ültették, Vértesné odaült mellé s jelt adott Eszternek, hogy ott marad, ő meg addig beszéljen hát az öreg úrral.

Eszter fölkérte Jékeyt, nézzenek ki a kertbe és ott, a lombtalan fák alatt becsapzott hómaradványok, barnavízű pocsolyák között, ott a gyászoló, komor, bús természetben, vázolta a százszor komorabb, szomorúbb történetet, mely a tengerentúlról jutott el hozzá.

Ideges gyorsasággal, szóbőséggel beszélt. Első ízben érezte szükségét, hogy föltárjon mindent s elmondja, a mit csak tudott, hitt, félt, remélt.

Vissza-visszatért rájuk s a szive által sugalt változatokban ismételte a szomorú dolgokat, melyek a lelkét nyomták. Maga is csodálkozott fölötte s aзи hitte, hogy az ő kedves kertjének gyásza, mely lelki állapotához úgy illett, az adott neki erőt mindezeket elmondani ott, annyi emléke közt!

Tavaszi, zöldelő lombok, madárének, oh, ez mind csak visszariasztotta volna. Hiszen hogy bírná látni mindazt a pompát, gyönyörűséget, vagy csak a bokrok árnyát is, mely annyszor volt védő tanúja siratott barátjával folytatott játékaiknak, majd édes beszélgetéseinek.

Szivesen hallotta az ágak közt füttyörésző szelőt, de szerette volna, ha erősebb, ha szinte süvölt... A finom köd, mely éppen akkor kezdett beburkolni mindent, szerette volna, ha sűrűbb volna, mint valami gyászfátyol. Jól esett beburkolóznia, annak leple alatt jobban érezte magát, szabadabban beszélt az ő sajátos egyszerű ékesszólásával, keresés nélkül is megtalálva a legnemesebb kifejezéseket.

Hangja, melyet olykor, midőn a szél jobban zúgott, magasabbra emelt, csengett, mint a madárének, mikor meg a szél csihadt, mélán, komolyan zengett.

Jékey hallgatta csöndesen. Néha-néha megállt, szembehelyezkedett vele s úgy nézett rá, mintha jobban meg akarná érteni; de nem szakította félbe, csak szíttá magába, a mit mondott, fájdalmas, keserű képpel, az ismétlésekbe sem fáradva bele.

— És hol az a levél? — kérdi végre, mikor Eszter elhallgatott.

Ez magánál hordta a drága, a kegyetlen okmányt. Ruhája zsebéből gyöngéd kézzel kivonta a boríté-

kot, abból kivette a levelet s hogy még jobban össze ne gyűrje, el ne szakítsa, roppant óvatossággal egész nagyságában kibontotta a szörnyű iratot.

Mint valami szegény betegnek a sebét, úgy tárta az atya elé a leggyötrőbb, legiszonyúbb emberi sebnek kézzelfogható, tagadhatatlan jelét.

Két nagy könycsepp gördült végig az öreg Jékey arczán s tünt el szakállának havában.

Eszter nem szólt, de a faágak közt búgó szél ismételve eltanulta, a miket mondott s folytatta a gyász történetet. Az atya hallgatta a szél zúgását s abban újra hallotta mind, a mit Eszter beszélt.

Nem bánta, nem fáradt bele, olyan volt az ő szívének, mint a rég hiányzó eledel. Hiszen még az a levél is, az a rettenetes bizonyosság, melyet reszkető ujjai közt tartott, tőle, az ő gyermekétől volt; szerette azt a levelet, jól esett neki, hogy birtokába került.

Igen, szerette, mert azt sem tudta, hogyan, miért, csak beletemette arczát s a papírt egy hosszú, gyöngéd csók rezegtette meg. Oh, olyan gyöngéd, olyan atyai csók!

Eszter látta és úgy megértette!

Jékey aztán pár rövid kérdést tett, majd nejről beszélt, hogy kimélni kell s azt határozta, hogy nem szólnak neki semmit, míg a várt mellszobor meg nem érkezik.

Eszter fölemlítette, hogy atyja szívesen hozzájárul a szobor megvételéhez, de Jékey legfőlebb kölcsönképen akarta elfogadni. Volt néhány értékes régi magyar ötvösművű tárgya — nem volt már kinek hagynia — megválni tőlök még áldozat sem lesz többé.

Hetek múltak, míg a szobor megérkeztéről jött az értesítő. Eszter, napjainak jó részét a kis kastélyban töltötte. Berta néni nagy érdeklődéssel tudakozódott mindenről, a mi Hidvároth történt. Irigyelte az Eszter tevékenységét, neki is de jól esett volna vezeklésül valami munkának szentelni magát!

Mily szépnek tűnt föl előtte az a gondolat! Megállítani a lejtőn azokat, kik vesztőkbe rohannak, kiragadni őket abból az örvényből, mely az ő fiát elnyelte. Szegény anya, érezte, hogy édes volna vezekelnie, mert lelkiismerete is azt súgta, hogy a túlságos szeretet, az elvakultság, a nagy engedékenység juttatták fiát e szomorú végre.

Az öregek úgy kettecskén elemlegették néha a Bertalan gyermekkorát. Titkon, némán, mindketten hibásaknak vallották magukat s lesütötték a fejüket.

A gyönyörű, bájos, lebilincselő gyermek hízelgett kevélységüknek, bálványuk volt, de lelke abban az imádásban elsatnyult, elfonnyadt.

Istenben kellett volna szeretniök a gyermeket,

az Istenben való szeretet mindig csak előnyére van a gyermeknek!

A komor búbanat hosszú napjaiban e szomorú igazságok mindjobban bevésődtek elméjükbe.

Bezzeg volt miért megfehéredni a fejnek, meggörnyedni, roskadozni a testnek, kihalni a szemek tüzének!

Végre megjött Triesztből az értesítő; a ládát már kirakták a hajóból s ismét útnak indították, még néhány nap és itt lesz a szobor.

Most került a sor a legnehezebb föladatra: a szegény anyát kellett előkészíteni. Hogyan, mikép? Megegyezték, hogy azt a szerencsétlen levelet eltitkolják előtte s mindent csak a Dr. Swan közléseire alapítanak s gondjuk lesz rá, hogy még azokon is enyhítsenek.

A szerencsétlen asszonyt szörnyen lesújtotta a hír. Válságos gyöngeség fogta el s több nap kellett, míg ismét szóba hozhatták a dolgot.

De mikor a szobor megérkezett, Jékyné összeszedte erejét, maga sürgette a láda fölnyitását, mert a gyötrő bizonytalanság emésztette s elhatározták, hogy másnap reggel fognak hozzá.

Eszter egyedül ment a kastélyba. Gyönyörű tavaszi reggel volt, a természet kezdte levetkezni gyászát, zöldelés, madárcsicsergés mindenütt, a nap melegen sütött, tündöklött. De Eszter fázott, a lelke

is. Gyorsan áthaladt a kerten, jóformán föl sem emelte szemeit, nem igen bírta így ünneplőben látni azt.

A ház bejáratánál legelőször Gyurkával találkozott.

— Hogy van a néni? — kérde.

— Az úr azt mondta, hogy az éjjel nagyon nyugtalan volt, de most már csöndes.

Valóban ott találta a szegény asszonyt támlásszé-
kében ülve és várakozva. De csak látszólagos volt
nyugalma, arcának kifejezésén megtetszett az ide-
gek remegése. Eszter félt.

Az ebédlőben egy szekrényre helyezték a ládát
s az úrnak intésére az öreg Gyurka a fölnyitáshoz
szükséges szerszámokért indult.

Jékeyné, férje karjára támaszkodott, pihegve várt,
vele szemben Eszter, sápadt volt, fogai vaczogtak.

Ő-e, vagy valami idegen? Az orvos elbeszélése
Bertalannak, az ő szenvedéseinek és halálának tör-
ténete volt-e?

Az igazságnak halvány sugara, melyet láthattak,
a halál után rossz világításban fölvelt fénykép, oly
keveset mondott. Mindössze annyit, hogy az illető
meghalt; a fényképező készülék, vagy mesterének
művészete nagyon tökéletlen volt, szóval: nem lehe-
tett fölismeri.

De a természet után vett gipsz-levonat nem csal-

hatott, hát még e tökéletes lenyomat után egy tehetséges művésznek márványba vésett műve!

Végre-valahára az öreg Gyurka visszaérkezik, az erősen leszegezett láda födele alá illeszti a feszítőt, de bizony az nem enged. Néhány sikertelen kísérlet után Jékey is megy segíteni, a fa recsegni kezd, a szegek lassacskán előtűnnek.

A két nő ugyanazon izgalomban egyesülve, közeledik. A még mindig lihegő Jékeyné az Eszter vállára hajtja fejét s egyik karjával átfonja őt, míg Eszter csókolgatja a másikat, melyet szabadon fölemelve tart, mint a ki ugrani készül.

Végre leveszik a födelet s a szalma, papir és fűrészpor-keverék közül egy fehér arcz bukkan elő.

De Berta néni nem vár tovább, egy szökéssel a szoborra veti magát.

— Oh gyermekem, ez ő! Igen, te vagy Bertalanom, te vagy! S néhány pillanatig csak zokogása hallatszott. Aztán fölemelkedett és szólt:

— De ... Hogy fázol? ... Szegény gyermekem fázik, olyan hideg!

S két kezét a márványarczra nyomva, mindcsak azt hajtogatta:

— Fázol fiam, hadd melengesselek!

És a szerencsétlen anya csókjaival borította a márványt, átfogva a két karjával s gyöngéd szavakat suttogott neki. Majd fiának arczára illesztve

arczát, könyein keresztül mosolygott, úgy nézegette a jelenlevőket.

Igen mosolygott, mert hiszen öröm volt, a mit érzett, öröm ahhoz a kimondhatatlan fájdalomhoz képest, hogy annyi ideig nem tudott, nem hallott, nem láthatott semmit!

És ez az öröm, a mily mérvben neki átengedte magát, oly heves lőn, hogy az általa elnémított ész megszűnt működni, s a szívnek ez el nem fojtott kitörése valóságos érzéki csalódásba, önkívületbe ment át.

Tébolyító öröm, hogy fiát tartja karjai közt, — vidám mosolygás a jelenlevőkre, hogy osztozzanak hát boldogságában, ringató mozdulatok, mintha el akarná altatni szive kincsét.

Majd ismét elfogta a hideg érzete s karjaival újra átfonta a márványt, mintha saját életmelegét akarná közölni vele. És mikor érezte, hogy a kő hidegsége átjárja, csalódásában azt hitte, hogy megindult a csere az ő élete és a hideg halott között, kit karjaiban vélt tartani.

— Várjatok csak — mondá — várjatok egy kicsit, meglássátok az én melegségem átömlik belé... A lelkem is beléje olvad... S az ő ifjú élete újra-éled, én pedig meghalok... No meglássátok... És én oly boldogan halok meg!

Jékey megkísérlé elvonni onnét.

— Hohó! Várj csak barátom, még nem... Várj csak... Föl kell melegednie... Igen, jól föl kell melegednie. Rálehelgette forró lehelletét, azokat a gyöngéd becézgető neveket sugdosva, melyek fiának legkora gyermekségéből származtak; s míg azokat gyűgyögte, egyszer csak eleresztette zsákmányát s ájultan összerogyott.

Kiméletes óvatossággal vitték át szobájába; idegláz tört ki rajta, aztán nyugalom és némi szendergés következett.

Eszter, ki mindig mellette volt, segítve, gyámolítva azt gondolta, hogy most már visszavonulhat s Jékeynek intésére, mely azt jelentette, hogy ő ott marad, elhagyta a szobát.

Mikor a szalonba ért, a viharos jelenettől még egészen elkábulva, egy karosszékbe dobta le magát, fejét kimerülten hátravetve. Talán ő is elszunyadt egy pillanatra s mikor szemeit kinyitotta, látta, hogy az öreg Gyurka áll előtte, mély szájalommal nézve rá.

— Maga az, Gyurka — mondá fölegyenesedve. És most — s mintha gondolatait keresgélte volna — és most, édes öregem, úgy-e nekünk kell munkához látnunk?

— Munkához?

— No igen, bizonysgot kell szereznünk, hogy csakugyan.... És könypatak öntötte el arcát.

Az öreg hagyta, hadd sírja ki magát. Az a mély tisztelet vezette, melyet a nagy fájdalmak ébresztenek, s az emberi ösztön, mely tudja, mily enyhületet lel a szenvedő szív a könyben, zokogásban.

— Szegény gyermek, szegény kis kedves — dünynyögte magában az öreg.

— Gyurka — szólt végre Eszter ünnepélyes hangon, hogy a vén szolga állásba vágta magát, mint a katona, ki főlebbvalójának parancsszavát hallja — Gyurka, maga megért engem, most rajtunk a sor! És — folytatá gyöngédséggel — mi ketten vizsgáljuk most meg, vajjon csakugyan ő-e az? Mert a szegény jó anya — hiszen maga látta — meg sem nézte, csak rávetette magát s aztán a jó léleknek belebódult a feje . . . Ez minket meg nem győz. Nekünk tudnunk kell, bizonyosságot kell szereznünk! És maga, édes öregem . . . úgy-e . . . maga őt nem feled . . . akarom mondani, a vonásait — úgy-e, nem feledte el a vonásait?

— Elfeledni! — mond a vén szolga — hiszen vonásai be vannak vésve itt, meg itt — s homlokára és szívére mutatott.

És Eszternek, míg ezeket beszélte, majd meghasadt a szive, ha e vizsgálatra gondolt és arra a kegyetlen kétségre, melyet megőriznie, föntartania kellett, hogy az igazsághoz jusson.

De nála oly összhangzó egyetértés uralkodott a

szív és ész között, lényének e két lényeges része oly egyensúlyba állott, hogy ebben a pillanatban, mikor minden amellet szólt, hogy vakon higgyen, hisz az édes anyának képzelete, meg a Dr. Swan elbeszélése a valószínűséggel annyi pontban úgy összevágott, a zavarnak pillanatában ő mégis szilárd maradt, vigyázott a szívére is, a képzeletére is.

Hogy *biztos* legyen, ez kellett neki; s bizonyára a belső tusa által előidézett méltóságos feszességgel haladva az ebédlő felé, mondá:

— Már most gyерünk, lássuk!

Beléptekor kínos benyomást érzett. Úgy ment oda, mint valami szentélybe, remélve, hogy ott találja meg, a mit szíve keres és valóságos fölfordulás, szörnyű rendetlenség fogadja.

A padló teleszórva szalmával, szerszámmal, szeggel; a láda födele kettéhasítva ott hever a szoba közepén. A pohárszéken egy eczetes üveg és gyűrött asztalkendő, miket a Jékeyné fölélesztésénél használtak; itt egy fölfordított szék, az asztalterítő egyik vége a földet seprí s mindezek fölött ijesztő csönd lebeg!

Csupán a fa-tokjában sétálgató nagy falióra szabályos ketyegése hallatszott. Mint valami nagy szív, mely dobog s a környezet fölé emelkedve, csak dobog tovább, az óra is ott állt szilárdan és

folytatta ketyegését, mintha azt mondta volna neki, hogy ő is csak folytassa munkáját zavartalanul.

De az a rendetlenség úgy bántotta! Nem, az nem az a szentély, melyet keresett, abban a márványban valami idegennek a vonásait fogja találni!...

Oh az a ránézve közönyös idegen minek is jött az ő szívét háborítani! Minek is jött örökös béke édes reményéről suttogni — ha mindjárt visszaveszi ígérető szavát s ismét odadobja a szörnyű félelemnek s a legszönyűbb gyötrelmek rémlátásainak!

De, mint megtörténik néha a nagy csöndességben, melyet az óraketyegés vagy az inga járása még jobban kiemel, úgy tetszett neki, mintha az a nagy szív erősebben kezdene dobogni, hogy ismét telje neki a lelketlen tárgy jóakaró tanácsát.

Eszter nem volt babonás, de szokása volt a körülményekhez alkalmazkodni. Ha a tárgyak az emberi szó jellegét öltötték föl, ha ő és kételye közé valami véletlen jel érkezett, szívesen látta benne a kormányzó és vezérlő Gondviselés ujját.

Mint a kétfelé ágazó uton fölemelt kéz vagy ujj mutatja nekünk az irányt, úgy fogadta ő e néma szavakat, melyeket lelke megérzett.

— Fogjunk hozzá — szólt az öreghez fordulva, s a ládához lépve, kivette kendőjét, törülgetni kezdte az arcot, ujjaival kiszedte a szalmát, papírt, mely

elborította s így kitakarta a szép fonadékot, mely háttérül szolgált, mint valami pázsit-ág.

A fejét koszorúzó lombozat mintegy tojásdad keretet képezett, alóla szép finom metszetű kéz nyúlt ki, mely néhány szál füvet tartott.

— Ah! — rebegték ajkai, mikor azt a váratlan kezet kitakarta. Némi borzongás futott át rajta s eltűnődött: az ő keze... valóban az ő keze?

De nem szakította félbe, folytatta munkáját. Annyi papir, fűrészpor, szalmatörmelék volt a rovátkák között, melyeket a művész vésője vájt a márványba, hogy azt a lombágyat kifaragja. Azt akarta, hadd takarítson el róla mindent, hadd legyen egészen tiszta, minden szenny nélkül, mikor majd megengedi magának, hogy szemlélgesse.

Mert idáig csupán akaratlanul látta, a mint ott a szobor fölé hajolt, sem tekintetét, sem gondolatát nem függesztette rá; kényszerítette magát, hogy csak a tisztogatás gépies munkájánál maradjon, őrizte szemeit, hogy majd csak az egészet nézze meg igazán, s tartogatta az összhatás legfőbb érvét, mely döntő leszen.

— Megvan — mondá végre s pár lépést hátrált, s karjait hátrátéve, kezeit idegesen nyujtotta ki, mintegy önmagának segítségére sietve a hátrálásban, melynek útján meg kell találnia, a mit keresett.

Megvan — ismétlé s ugyanakkor gyöngé sikoltás
röppent el ajkáról.

— Igen, igen, csakugyan ő az — mondá a vén
szolga — az én kedves Bertalanom, a mi fiunk.
Úristen! milyen szánalom!

De az első meglepődés multán, Eszter ismét
visszaesett a kétségbe. Neki a teljes igazság kellett,
mert a legcsekélyebb kétség — és ő megint vissza-
hull a tájékozatlanság kínos éjjelébe, melyben már
több mint kétesztendeje vergődött.

Azt tudni, hogy Bertalan meghalt, és pedig mint
jó keresztény halt meg, rá nézve öröm volt ahhoz
képest, a mit szenvedett, míg azt kellett hinnie, hogy
él, de a szellemi éjjelnek fekete örvényébe merült
s talán remény sincs, hogy utolsó óráját egy pilla-
natnyi fénysugár világítsa be s lelkét az örökké-
valóságra elkészítse.

Bizonyosság, ez kellett neki, mért is a hasonla-
tosság által okozott első meglepetés után majd
jobbra, majd balra állt a szobortól, vizsgálgatva a
két arczést, leguggolva a szobor színvonaláig, meg
ismét magasabbról nézegetve.

— Nézze, Gyurka, ilyen finom, ilyen hajlott
orra volt?

— Talán a betegség a szegény fiút megsoványí-
totta egy kicsit, de ő az, igazán ő az.

— Azt hiszi? — S kendőjével még egyszer végig-

simítva a szobor hajzatát, fölfedezett egy könnyed göndör fürtöt, melyet a szalmamoszat eltakart. — Gyurka — kiáltott föl élénken — emlékszik erre a fürtre, mely mindig itt göndörködött, emlékszik? Oh Gyurka, mondja? — És összekulcsolta kezeit.

A vén szolga minden válasz helyett lehajtotta fejét a márvány-arczra, csókot nyomott rája és elsietett, mert szinte rázta a zokogás.

Ekkor az Eszter megindulása is tetőfokra ért. Annak a kedves, jól ismert, oly igazi, oly híven visszaadott fürtnek láttára minden kétség lehetetlennek tűnt föl előtte; ráborult a szoborra, átölelte szerelmesét, a mit gyermekkor óta nem merészelt soha!

Ő az, csakugyan ő . . . Mármost sirathatja hát halottját. A halottal és az isteni bocsánattal szemben megbocsátott ő is, feledett ő is, és szerette újra, nem a bukott lényt, a kitől irtózott, hanem az újjászületett lelket, ki Istennek ölen, vagy legalább e boldogságnak várásában él.

Igen, a lélek az égben, itt meg az átszellemült, megdicsőült burok, olyan szépségben, mely elmerengni, elmélkedni kész a test föltámadásának hitágazata és mindama titokzatos, magasztos költészet fölött, mit ez az igazság magába zár.

XIX. FEJEZET.

BEFEJEZÉS.

Eszter, a vasuti kocsi ablakához támaszkodva, visszatekintett még szülőfalujára, melyből több hónapi tartózkodás után ismét távozott.

Azt a kérdést, vajjon ott maradjon-e vagy visszatérjen Hidvárra, ugyancsak megvitatták. Itt is, ott is látott maga előtt kötelességeket. Itt mindenekelőtt szülei, meg szegény Jákeyné, kinek siralmas állapota annyi gondozást igényelt, — nem volt-e ez rá nézve szent kötelesség?

Egy pillanatig már azon a ponton állott, hogy abbanhagyja hidvári vállalatát, s a plébánián végzett szintén hasznos és fontos munkáját; mert hiszen ottani tevékenysége, a ház vezetése, fivérének olyan szabadságot és szellemi nyugalmat biztosított, mely a teljes szívvel hivatásának élő papra nézve megbecsülhetetlen.

De nem tartozik-e mindenekelőtt Bertalanja beteg anyjának szentelni magát?

Ám Berta néni, mikor erről a tervről tudomást nyert, egészen megrémült. Mit! Eszter félbeszakítsa megkezdett munkáját? azt a munkát, melynek indító oka oly megható, nemes és szent vala! Nem, nem sohasem egyeznék bele; hiszen mindig furdalná,

hogy Eszter a mi gondot ő rá fordítana, attól más, nála nyomorultabbakat fosztana meg! Már pedig, a mit Jékeyné akart, azt szeliden, rábeszéléssel, de minden bágyadtsága és betegsége mellett is, szilárdan akarta — engedni kellett neki.

Eszter tehát elutazott, hogy csaknem megmásíthatatlanul bátyja mellett telepedjék meg. Anyja, az indulófélben levő vonat előtt állva, búsan mosolygott rá, de neki józan belátása volt. Érezte, hogy szegény leányára nézve többet ér, ha folytatja tevékeny működését, mely neki javára szolgált, mely őt e szomorú éveken meglehetősen nyugodtságban segítette át. Majd valamikor — gondolá magában — ha megöregszünk, elgyöngülünk, visszajön, addig is hadd folytassa munkáját, mely neki annyi vigaszt, lelki nyugalmat szerez.

A vonat megindul; még egy búcsú intés atyjának, anyjának és az öreg Jékeynek, kik mindhárman ott állanak — és Eszter önmagába mélyed, gondolatai Hidvár felé szállanak, míg a kerekek egyre forognak, szemei előtt a táj fut, változik, s ő perczről-perczre közeledik a kedves vidékhez, mely rá nézve az eredménydús tevékenységet jelenti.

Az eredménydús tevékenységet, mert, mint Elemér, ő is meg volt áldva azzal az adománynyal, hogy tudott buzdítani, a sziveket fölmelegíteni, fölgyujtani. A maga női módja szerint tette azt,

szeliden, zajtalanul, s a hő vágnak amaz erejével, mely a jónak gyakorlására őt magát is ösztönözte, másokba is átöntötte azt, anélkül, hogy maga is tudná, mily fokban teszi.

Annyira igaz, hogy a mély meggyőződés, az erős vágy mintegy kiárad s a környezetre csupán létezésével is jó vagy rossz hatást gyakorol.

Ha Eszter mindezt ily világosan el nem gondolta is, némi sejtelve volt felőle. A jótékony életnek szenteli magát, némelyeket kissé jobbakká, boldogabbakká tenni; más sziveket is hasonló önfeláldozás iránt fogékonyságra bírni, ezt maga elé életcélul tűzni — mily édes gondolat! Eszköz lenni Isten kezében, melyet fölhasznál, hogy hintesse a jó magot! És e tárgy fölött képzelete a legszebb terveket, a sikernek legvonzóbb képeit alkotta meg a vonat egyhangú moraja mellett, míg szemei a visszafelé suhanó távirda-oszlopokat követték.

Vértes Béla elkísérte; ott ült vele szemben s nagyon hallgatag volt ő is; hármajok sorsa fölött tündődött, mely olyan csodálatos változáson ment át. Eszter csaknem menyasszony volt, szinte úszott a boldogságban és most szívében gyászt visel, mely valószínűleg véget nem ér soha.

Előbb a családi életre szánt öcsce most Istennek és a lelkeknek, az Isten gyermekei nagy családjának szolgája.

Ő maga kilépett a papnöveldeből, mert nem hallotta ott Istennek hívó szavát s aztán remélte, bár éppen nem kereste a házaselet boldogságát.

Egymást szerető és megértő egyének gondolatai néha bámulatosan találkoznak. Míg Béla azon merengett: ütött-e már az ő órája, megtalálja-e végre, a kit szive tudna szeretni, azt a lényt, ki épp úgy fölfogja mint ő a keresztény házaselek magasztos és dicső hivatását, míg ezeket a kérdéseket adogatta föl magának, Eszter megszakítva a csendet, így szólt hozzá:

— Úgy-e, meglátogatod Jámborékat ott a szomszédságodban?

— Hát miért akarod, hogy én Jámborékat meglátogassam?

Eszter rámosolygott.

— No, hogy átadjad a kis Irénnek hugod üdvözlését. Majd meglátod, hogy megnőtt, kedves kis teremtés lett, a ki... a ki boldoggá tehetne valakit.

— Azt hiszed? Hát jó, meglátogatom. De itt vagyunk, a vonat megáll.

Csakugyan Hidvárra értek. Eszter könnyedén leugrott, a rájuk várakozó kocsisra rábízta a podgyászt s a bátyja karjába fogózva, szólt:

— Ha nem bánod, menjünk gyalog. Szép idő van, a vasuti kocsiban meg olyan fojtott levegő volt, jó lesz egy kissé kijárnom magam.

Átvágott a mezőn, itt-ott lehajolt, buzavirágot, pipacsot szedegetett s közben mind csak arra gondolt: mi várja a plébánián. A Brigitta apró baklővéseit kell majd helyrehozni s munkáinak az Elek és Hidváryné kezében hagyott fonalát átvennie.

A Jékfaluba távozásakor fölmerült egy és más kellemetlenség aggasztotta. A mértékletességi egyletnek két tagját ki kellett zárni, mert a szabályok ellen vétettek s ő szorongó szívvel gondolt a veszteségre, midőn messziről kiáltást hall:

— Isten hozta, Eszter kisasszony, szerencsés jó napot kívánok!

— Adjon Isten, édes Verona!

— Hát igazán, hogy ád is most jó napokat — mondá a parasztasszony. — Mióta a kisasszonyom nyélbeütötte nálunk a mértékletességi egyletet, azóta az uram szent borzalommal néz a pálinkára, még bort is csak annyit iszik, a mennyi éppen hogy no elég egy embernek. Hogy az Isten is áldja meg a kisasszonyt, a gyermekeimnek most már biztos a mindennapjuk, még ezt a piczit is, a kit mostanában hozott a gólya, ezt is szívesen fogadtam, mert most már dolgozik az apja.

— Ah! dolgozik már? — mondá Eszter, megsimogatva a gyermeket, kinek fejecskéje csakúgy lógott jobbra-balra a vastag vászonlepedőben, mely őt anyja hátához szorította.

Másik két apróság egymás kezét fogva, az anyja mögött kullogott, a kisebbik félt, húzódozott, idegent látva, nem mert elébbre jönni, de Eszter lehajolt, mutogatta neki a virágait, majd kivett egy pipacsot s szirmaait a szára felé visszahajlítva, kitakarta a virág fekete belsejét:

— Nézd csak, látod, cigányasszony piros roko-
lyában!

A gyerekek elmosolyodtak, aztán ők is próbál-
gatták, csináltak pipacsból cigányasszonyt piros
viganóban.

De Verona a nagy örömben csak beszélt tovább:

— És tetszik tudni, most már van békesség is a
házban, mert azelőtt... valóságos pokol volt, mikor
azt az átkozott italt itta!

— Most hát jól bánik magával az ura, úgy-e,
nem veri, mint eddig?

— Jaj, aranyom, meg-megver biz az most is, mert
kérem, szegény ember azt tartja: ha nem ver, nem
szeret... S ha az ura nem törődik az asszonynyal,
az meg csunya!

— Az ám — szólt közbe Vértés Béla kaczagva —
a közmondás is azt tartja: «Asszony és ló verve jó!»

— Úgy van, ténsuram, nálunk is úgy igaz az...
De ha az ember tudja, hogy jó szándékból törté-
nik... hát bizony a mi lustaságunkat föl kell néha
rázni! Ha látja az ember, hogy a gazda maga is

ugyancsak megfogja a dolog végét, ez minket is ösztökél; de ha ő nem csinál semmit, csak a pénzt költi, káromkodik, a gyereket szidja, püföli, akkor ha verést kapunk, bizony itt fáj — és szívére mutatott.

— Kedves jó Verona — mondá Eszter — de mondja csak még... Mióta oda jártam, az egylet nyert-e, vagy veszített?

— Nyert, kisasszonyom, nyert nyolcz tagot! A kis Zsuzsi — hiszen tetszik ismerni — a Terényiék lánya, belépésre bírta a vőlegényét, az alvégi molnár fiát. Hárman vannak azok testvérek, emlékszik?

— Nos? — kérdé Eszter.

— Hát az a két testvér nagyon kíváncsi volt meghallgatni azokat az előadásokat, melyeket a környékbeli plébános és káplán urak tartanak, a kik közül, tetszik tudni, egyszer egyik, másszor másik minden vasárnap eljött.

— Igen, igen — mondá Eszter — tudom és bizonyosan a rajzok, meg a képes ujságok, melyeket mutogatnak...

— Ni, hát tudja? Igazán, mindig mutatnak képeket, melyek arra vonatkoznak, a mit olvastak vagy beszéltek. És ez annyira kíváncsivá tette őket, hogy maguk is beléptek.

— Ezt jó tudni — súgta Béla a hugának — majd én is igyekszem képeket küldeni az előadásaitokhoz.

— Aztán — folytatta Verona — a nagy Csupor János, ki minden vasárnap egy kortytyal többet ivott és olyan ordítózást vitt végbe, most szelid, mint a bárány, káromkodni sem hallja most senki! Meg a kis izé...

— Jól van, kedves Verona, holnap meglátogatom, aztán mindent elbeszél, úgy-e?

— Szívesen, hisz annyi mondanivalóm van. S szinte fuladozott annak a terhe alatt, a mit még mondani akart volna Hidvár angyalának, mint Eszterünket nevezék.

Bátyja a kapu küszöbén várta; az érzékeny viszontlátástól szinte rettegett. A nagynehezen magára erőszakolt nyugodtságon át szinte látta, hogy megviselték ismét szegény hugát a jékfalusi tartózkodás kínos izgalmai.

Ám ellenkezőleg. Eszter nyugodtabb lett, derült, megelégedett kifejezés ömlött el arczán, mi meglepte Eleket, de csakhamar megértette.

A multnak szégyene, az eltűnés homályában a jelen fölött való aggodalom, a béke biztosságának adtak helyet. A szeretett lélek bocsánatot nyert, újjászületve talán már a választottak közé jutott! A kórház lelkésze által végperceiről közlött adatok szerezték meg neki ezt a legfőbb vigasztalást.

Nem rejtegette többé életének szomorú történetét, szólt róla Hidvárynénak, Gizellának. Elbeszélte

nekik tovatűnt boldogságát, átsiklott a nagyon sötét pontok fölött s beszélt szegény Bertalanjáról, mint saját elragadó-voltának áldozatáról. És aztán teljes buzgalmával beszélt a vezeklésről!

A szerződés két esztendeje letelt. Aznap a plébános kedélyesen emlékeztette Hidváryt, hogy immár szabad.

— Ha tetszik — mondá neki finom mosollyal — kiléphet a szövetségből, nincs többé kötve, ha úgy találja, hogy nem haladunk!

És tényleg sokat haladtak?

Bizonyára jó útát tettek meg. Nem számítva az ország különböző vidékein a hidvárinak mintájára alakult apró mértékletességi egyleteket, az *eszme* útát tört!

És az első naptól kezdve ez volt a hidvári plébános fő törekvése. A huga által hozzá hozott füzetkéket bujva, azt mondotta:

— Forgalomba kell hozni az eszmét! Azt is mondotta: Hidváry lesz a legerősebb támaszom és nem csalódott!

Pedig Hidváryt a metsző gúny hangján akárhányszor kérdőre vonták barátai, ifjúkori kaladjai-nak társai. Fölidézték előtte a szesz nedűvel túlságosan megöntözött lakomák után fölmerült végzetes körülményeket.

És azt vetették szemére: mikép lehet, hogy e

feledhetetlen események után, melyek bevésszödnék mindazok emlékébe, a kik tanúi, részesei voltak, mikép mer most apostolává szegödni a mérsékletességnek, melyet fiatalsága szép idején bezzeg óvakodott gyakorolni?...

Igy folyt az ostrom, bár enyhítve mégis a régi barátság tréfás hangja által és Hidváry egyideig ugyanazon barátságos, vidám hangon felelgetett.

De szive mélyén és magánya csöndjében, vagy nejevel négy szemközt néha csüggedés szállotta meg.

— Ime — mondá — nevetséges szerepet játszom s az emberek nem egész igazságtalanul verdesik a fejemhez.

— Hadd el, barátom — mondá neje — vesd a mérleg egyik serpenyőjébe azt a jót, a mit tehetnél s a másikba e csekély megaláztatásokat. És, öregem, ha majd kissé gyávának fogod érezni magadat és erőtlennek, hogy e bohó, apró szégyenekkel szembe szállj, akkor ám próbáld meg, csapj földhöz a mérlegedből mindent, szégyent is, kínálkozó jót... És azután — mondá, két karját élte kedves társának nyaka közé fonva — azután jer, mondd el nekem, hogy érzed magad, minő indulatok ébredtek benned, meg vagy-e magaddal elégedve... Jer, öregem, mondd el ezt majd nekem, várlak!

Igy történt azután, hogy egy este a klubban a

Hidváry bátorságát emlegették, melylyel hajdani czimborái közül egy vén élvhajásznak csipős élczelődését erélyesen visszavágta s hogy ennek következtében a kaczagók csoportja, mely kezdetben a mértékletesség ellen megeresztett gúny és csipkedés fölött tapsolt, úgy elhallgatott, hogy egyikük hamarosan sportra, színházra, esőre, napfényre fordította a szót, hogy a kínos benyomást eloszlassa.

S míg sportról, színházról, szép időről beszéltek, erkölcsileg kalapot emeltek a férfi előtt, ki oly tiszteletreméltónak bizonyította magát.

Lassan-lassan, különféle ilyen és egyéb úton-módon az eszme áthatott a tömegre, mint szükségképen áthat minden eszme, melynek hangoztatására, terjesztésére erélyes férfiak vállalkoznak.

A szegény látott magánál szegényebbeket kivergődni a mélységes nyomorból s szemlátomást főlebb emelkedni néhány fokkal a nélkülözések keserves lépcsőjén.

Látta őket emelkedni a megelégedésben is ama dicső, édes érzés által, hogy erélyük, akaratuk hatalmával jólétüket gyarapítaniok sikerült. Sokaknál aztán e fölemelő érzéshez csatlakozott az a törekvés is, hogy ugyanezen ügynek másokat is megnyerjenek.

A gyári munkásnők egyesülete szintén meghozta

gyümölcsseit; egységesebb lett a család; kevésbbé elhagyatott a tűzhely, az otthon.

Az értelmiség körében is üdvös, áldott, égből küldött vágy, törekvés ébredt, mely ezen a gondolon sarkallott:

Mit! az amerikaiak megtudták tenni? És az angolok, francziák, németek, svédek, belgák, svájcziaiak mind munkához láttak ez ügyben és mi oly keveset teszünk?! Nem, mi polgárosult nemzet vagyunk, mi, a kiknek van művészetünk, tudományunk, a kiknél az ipar kifejté minden fényét, mi, a kiknek van nemes érzékünk a haladás iránt, hogy a többi nemzetek mögött hátra ne maradjunk, mi nem engedjük lenyüggözni magunkat a hanyagság által, mely a polgáriásodásban megakaszt, a helyett, hogy előre hajtana, a hanyagság által, mely bűnösöket, bolondokat és hülyéket nevel!

Hatalmunkban áll a mi édes hazánkban csökkenteni e szerencsétlenek számát és mi nem tenénk érdekökbe semmit?!

Hatalmunkban áll befolyásunk erejével megmenteni azokat, kiket Isten velünk egy és ugyanazon áldott földön engedett születni, testvéreinket, ugyanazon anyának, hazánkknak gyermekeit, és mi tétlenül, összefont karokkal állunk?!

Ezreket menthetnénk meg közülök! És ez a lélekmentés ezernyi, felebarátainkra nézve veszélyes

teremtést hasznos lényekké tehetne, a hazának dússabb életerőt, nagyobb hatalmat biztosítana!

Az előadók ilyes gondolatokat hoztak forgalomba és ezek a gondolatok, melyek sok elmét, sok lelkiismeretet megszegyenyítettek, a «hidvári szövetséget», mert máskép nem is nevezték többé, napról-napra jobban megszilárdították.

— Hát az ipar? — kérdék némelyek. És a burgonya, melyből annyi ember él, a hol a föld semmi egyebet nem terem és a szeszgyárak mosléka, mely az állatoknak jó tápláléka és nagy megtakarítás?

Az ipar fönmarad, folytatja hasznos szerepét s a szeszfogyasztás csökkenése számba sem fog jönni, azt ugyan meg nem sínyli. Egyébiránt az a csökkenés oly fokozatos lesz, hogy ebben a legvérmesebb remény sem engedhet meg semmi fölforgatást.

— Hát a csaplárosok? — mondák aztán — azok áldozatul esnek!

De őszintén szólva, érdemelnek-e szánalmat? Nem vagyunk-e inkább kötelesek megtenni mindent, hogy őket felebarátaik megmérgezésében megakadályozzuk? Különben is a korcsmáros majd talál magának kárpótlást azért, a mit elveszt, nyitva előtte az iparnak minden ága, képessége és tetszése szerint választhat s no, a leggyöngédebb lelkiismeretnek sincs mit aggódni miatta.

Azonkívül, ismételjük, az állam és a tényleges

állapotok hamaros fölforgatásától nem kell félni, sőt inkább attól félünk, hogy fájdalom! a mozgalom nagyon is lassan halad!

Még Nyárfay is fölocsudott aggodalmaiból! A fősvény féltette kincsét s féltében rémült képzelete nagyon fölfújta a mozgalom következményeit.

Nem annyira már megszerzett kincseit féltette, hanem inkább vagyonának azt a gyarapodását, melyet álmai közt ezer alakban látott innen is, onnan is magához özönleni, mintha jótékony tündérek hordanák neki az aranyat.

És félt, hogy másfelé ömlik a kincs, melyet már a magáénak tartott a vonzásnak amaz erejénél fogva, mely a nagy tőkéből árad s mely csalhatatlanul vonja az apró nyereségeket, mint a delej a vasat.

Féltében, hogy elveszti, a mi szerinte őt illeti, mindenütt tüzet látott, mert a szenvedély elkápráztat. De az olyan finom, higgadt elme, mint Nyárfay, nem maradhatott sokáig az ilyen tévedés zsákmánya s csakhamar megnyugodott.

Akkor aztán a hidvári élet ismét oly kellemes lett neki, mint valaha; pihentethette idegeit, nem kellett félnie, hogy meglopják, hogy a vagyongyűjtésben bármiként is megakadályozzák.

Az olyan csekélységnek, mint egy-két csapszék bezárása, ő oda se néz! A hidvári szövetség tehet

már felőle, a mit akar; a levélszekrény sem izgatja többé, él tovább a jó konyhán, a falusi jó levegőn, élvezi mindazon kényelmeket, melyeket rokona háza nyújt.

Mindinkább haszontalannak találta megengedni magának azt a fényűzést, hogy birtokot vagy kastélyt vegyen, hiszen itt olcsón megél!

Eszter távolléte alatt Hidvárott nagy esemény történt. Gizella egy kis fiúnak adott életet. Oh, mennyire fogja szeretni barátnéjának gyermekét! Szive már készülődött a végtelen gyöngédségre, mely a gyermekkel mindig csak nőni, nőni fog! Addig is megelégedett azzal, hogy csodálta a kis csodát s naponkint új meg új haladást jelzett rajta.

Egyébiránt így volt hangolva mindenki, mert a hidvári kastélyban a bölcső lett a központ, a körül forgott minden gondolat. Napot, szelet, esőt, minden légváltozást csak a kis ember szempontjából tekintettek.

Minthogy czuczlin nevelték a kis fiút, kizárólag az ő használatára külön tehen volt, melyet úgy tartottak, mint egy királynét, etették, ápolták annyi gondnal, hogy az istálló személyzete mosolygott rajta, nem is tartottak még úgy tehenet soha. De a nagy gondnak meg is volt a legjobb eredménye, mert a kis Cserey trónörökös szemlátomást gyarapodott s a hetenkint rendszeren történő mérésnél

mindig súlyosabb volt a grammok bizonyos számával, melyet nem tudok határozottan megmondani, de mely mindig megfelelő volt s akárhányszor meghaladta azt a számot, melyet az újszülöttek körül járatos szakértők előre jóslgattak.

És most, hogy barátainkat oly boldogságban úszni látjuk, hogy Eszterünk oly teljes szívvel osztozik örömükben, elhagyjuk őket ez édes benyomással és nem kevésbé örvendve a gyümölcsök fölött; melyeket munkájok, tevékenységük, oly hő, oly áldozatkész szeretetük hozott.

Ki tudja, nem akadna-e néhány lélek, a ki sikerüktől bátorítva, példájokon indul?

Siker?... Példa?... Nevetséges beszéd! És szinte hallom a kaczagást, a gúnyos megjegyzéseket.

De engedjete meg egy kérdést: Nem hallottatok soha, hogy a költött példa tettet érlelt?

A Szent-István-Társulat kiadványai.

A MAGYAR NÉP KÖNYVTÁRA.

Eddig tizenegy kötet jelent meg.

Egy-egy kötet ára csinos félvászonkötésben,
színes borítékban 60 fillér.

Az I., II., III. és IV. kötet tartalma :

Elbeszélések a magyar nép számára.

Irta *Vincze Alajos.*

Az V. kötet tartalma :

A műhelyből. Elbeszélések magyar iparosok
életéből. Irta *Bodnár Gáspár.*

A VI. kötet tartalma :

Tanulságos történetek. Irta *Kincs István.*

A VII. és VIII. kötet tartalma :

A magyar nemzet története. Elbeszéli *Bodnár G.*

A IX. és X. kötet tartalma :

A magyar föld. Irta *dr. Sziklay János.*

A XI. kötet tartalma :

Mit ígér és mit ad a szociáldemokrácia.

Irta *Nagy János.*

Mindeme könyvek megrendelhetők a

Szent-István-Társulat könyvkiadóhivatalában

(Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28b. sz.)

Részletes könyvjegyzékkel kívánatra ingyen és bér-
mentve szolgálunk.

A Szent-István-Társulat kiadványai.

Fabiola, vagy a katakombák egyháza. Irta <i>Wiseman Miklós</i> . Angol eredeti után fordította <i>Haudek Ágoston</i> . Steinle Ede lovag által rajzolt képekkel. 4-rét kiadás. Fűzve kor. 4.80, kötve ...	Kor. 7.—
Ugyanaz, egyszerűbb kiadásban, nyolczadrét alak. Fűzve kor. 2.40, kötve ...	3.60
A megszabadított Jeruzsálem. Irta <i>Torquato T.</i> Olaszból fordította <i>Jánosi Gusztáv</i> . Két kötet. Díszes vászonkötésben vörösmetszéssel kor. 6.80, aranymetszéssel ...	7.60
Mindszenti Gedeon legújabb költeményei. Fűzve kor. —.60, kötve ...	1.—
A Csendes-Oczeánon. Utazási élmények. Irta <i>May Károly</i> . Német eredeti után ford. <i>Szekrényi Lajos</i> . Kötve ...	6.—
A keresztény nő. Képekkel. Irta <i>Ruschek Antal</i> . Díszes vászonkötésben ...	3.—
Művészettörténeti korrajzok. Bevezetésül a képzőművészetek egyetemes történetébe. Irta <i>Divald Kornél</i> . I. kötet. 86 képpel. Ára fűzve kor. 2.—, kötve kor. 2.40. — II. kötet. 75 képpel. Fűzve kor. 2.40, kötve ...	2.80
Áhitat szárnyain. Himnuszok és vallásos költemények. Akantisz V. rajzaival. Irta <i>Bán Aladár</i> . Színes borítékba fűzve ...	3.—
Az Úr Jézus szülőföldjén. Paur Géza 38 rajzával. Irta <i>Huber Lipót</i> . Színes borítékba fűzve ...	3.—
Márta naplója. A női ifjúságnak ajánlja a Szent-István-Társulat. Kötve ...	2.40
Magyar drámai mesék a magyar ifjúság számára. Irta <i>Pintér Kálmán</i> . Angol félvászonköt.	2.—
Szent Imre herczeg élete. Élet- és jellemrajz. Irta dr. <i>Karácson Imre</i> . Kötve ...	1.20

